

Príloha č. 6:

Umenie vo verejnom priestore

a/ 24.5.2021 **Dve otázky v súvislosti s medializáciou prípravy stavebného zákona**, list zaslaný na MK s uvedenými prílohami:

- 1/ Kľúčové body nového stavebného zákona v súvislosti s kultúrou a umením
- 2/ Stručný chronologický prehľad doterajšieho vývoja
- 3/ Komentár k príprave stavebného zákona a predbežné znenie príslušných častí zákona – Ročenka SVÚ 2013/2014
- 4/ Analýza a zdôvodnenie zverejnené v októbri 2018 (v publikácii Čierne ovce umenia?)
- 5/ Návrh pre Radu vlády pre kultúru - 28.6.2019

b/ 2.7.2021 - Odpoveď na vyjadrenie MK z 30. júna 2021

V Bratislave dňa 24. mája 2021

Vážená pani

Natália Milanová,

ministerka kultúry

Vec: Dve otázky v súvislosti s medializáciou prípravy stavebného zákona

Vážená pani ministerka,

dovoľujeme si požiadať Vás v mene odbornej verejnosti o odpoveď na 2 otázky:

1/ Spolupracuje Ministerstvo kultúry pri príprave nového stavebného zákona, a to v častiach, ktoré sa umenia priamo týkajú?

2/ Pokiaľ áno, aké znenie príslušných častí zákona, týkajúcich sa umenia, Ministerstvo kultúry presadzuje?

Stručné zdôvodnenie našich otázok:

V médiách sa začali objavovať informácie o príprave stavebného zákona, ktorým sa zaoberá Štefan Hollý, podpredseda vlády SR pre legislatívu a strategické plánovanie. V odbornej umeleckej verejnosti je všeobecne známe, že o túto problematiku sa v mene Slovenskej výtvarnej únie intenzívne zaujímate už najmenej 15 rokov: zúčastňovali sme sa na práci odborných pracovných skupín MK, pripravovali sme návrhy a analýzy. Na otázky odbornej verejnosti, ktorej chýbajú informácie o tom, akú podobu bude stavebný zákon mať a do akej miery sa v ňom prejavia výsledky 10 – 15 ročnej odbornej diskusie, však odpovedať nevieme.

Neinformovanosť vytvára priestor pre dohady a mýty. Veríme, že nás Vaša odpoveď presvedčí o tom, že obavy umelcov sú neopodstatnené.

O celom vývoji diskusie o podobe stavebného zákona v priebehu mnohých rokov nepochybne existuje na MK príslušná dokumentácia. V rámci zjednodušenia a úspory Vášho času dovoľujeme si priložiť stručný prehľad doterajšieho priebehu a zdôvodnenie kľúčových bodov, ktoré by mal zákon podľa nášho presvedčenia obsahovať. V prípade akýchkoľvek otázok sme k dispozícii.

S úctou

Akad. mal. Pavol Kráľ,
predseda SVÚ

Prílohy:

- 1/ Kľúčové body nového stavebného zákona v súvislosti s kultúrou a umením
- 2/ Stručný chronologický prehľad doterajšieho vývoja
- 3/ Komentár k príprave stavebného zákona a predbežné znenie príslušných častí zákona – Ročenka SVÚ 2013/2014
- 4/ Analýza a zdôvodnenie, ktoré sme zverejnili v októbri 2018
- 5/ Návrh pre Radu vlády pre kultúru - 28.6.2019
- 6/ Výsledok medzirezortného pripomienkového konania - Informácia odboru legislatívy MK SR – 13.8.2019

Príloha č. 1: Kľúčové body nového stavebného zákona v súvislosti s kultúrou a umením

1/ Ochrana kultúrneho dedičstva: zastavenie ničenia existujúcich umeleckých diel v stavbách

Právna úprava, schválená vládou SR ako súčasť stavebného zákona 27.5.2015, bola prvým krokom k tomu, aby sa zastavilo často nezmyselné ničenie umeleckých diel (neraz z nevedomosti či ignorancie a aj na škodu samotných majiteľov stavby, keď o osude umeleckého diela rozhoduje neraz vodič buldozéra). Občas to rozbúrilo hladinu verejnej mienky: napr. po zničení diela Jozefa Jankoviča, jedného z najvýznamnejších slovenských sochárov súčasnosti, či pred niekoľkými týždňami po zničení objektov detského ihriska na diaľničnom odpočívadle Triblavina (akademický sochár Alexander Bilkovič, architekti Viktória Cvenegrošová a Virgil Droppa, laureát Ceny Emila Belluša za celoživotné dielo). Žiadna ochrana umeleckých diel v stavbách či vo verejnom priestore však doteraz neexistuje: pripravený zákon stiahol minister J. Počiatek 23.9.2015 z rokovania NR SR.

2/ Vytvorenie podmienok pre realizovanie umeleckých diel v nových verejných stavbách

Stanovenie povinnosti použiť stanovené percento v celkového rozpočtu verejných stavieb (v rozsahu spravidla 1 – 2%) je súčasťou legislatívy v mnohých civilizovaných krajinách už takmer storočie. Príloha č. 4: Analýza a zdôvodnenie

3/ Zabezpečenie profesionálnej kvality nových realizácií

Vítame, že súčasné vedenie Ministerstva kultúry sa zaujíma o otázku evidencie profesionálnych umelcov. Dlhodobou - už od prijatia príslušného zákona v novembri 2015 - poukazujeme na to, že evidencia bude mať zmysel len vtedy, ak na ňu budú nadväzovať súvisiace zákony a opatrenia, inak bude len formalitou a umelci o ňu nebudú mať záujem. Pripravovaný stavebný zákon ponúka jedno z jednoduchých riešení, a to bez nároku na dodatočné finančné náklady: umožňuje dať praktický zmysel evidencii profesionálnych umelcov tým, že možnosť realizácie umeleckého diela v stavbe podmieni zápisom do evidencie profesionálnych umelcov.

Stručné zdôvodnenie: realizácia umeleckého diela v stavbe resp. vo verejnom priestore ovplyvní daný priestor na roky a desaťročia, neraz stáročia (pripomeňme si umelecké diela zo staroveku) či dokonca prakticky navždy (príklad z 20. storočia: gigantické portréty prezidentov vytesané do skalnatého horského masívu v USA). Je to úplne iná situácia ako v prípade napr. nevydarenej básne (ktorá znehodnotí papier v hodnote možno 0,01 Eur a ľahko sa jej zbavíme) či nevydarenej inscenácie (ktorú je možno po niekoľkých reprízach stiahnuť z repertoáru) a pod.: profesionálna príprava tvorcu by preto mala byť pri realizáciách vo verejnom priestore úplne samozrejmom podmienkou.

4/ Súťaž – účinná obrana proti korupcii, zabezpečujúca transparentnosť pri zadávaní objednávok i vyššiu kvalitu

Boj proti korupcii a transparentnosť patria k hlavným cieľom vládneho programu súčasnej vlády. Veríme preto, že si pri príprave nového stavebného zákona nenechá Ministerstvo kultúry ujsť príležitosť do stavebného zákona zadefinovať povinnosť zadávať objednávky na umelecké diela v novobudovaných verejných budovách na základe súťaže. Účinne sa tým zmenší priestor na korupciu, zabezpečí sa transparentnosť a zároveň i vyššia kvalita. Veľmi dobrým príkladom je praktické uplatňovanie obdobného zákona v Nemecku – podrobnejšie Príloha č. 4.

Príloha č. 2: stručný chronologický prehľad doterajšieho vývoja

06.02.2006: žiadosť riešiť problematiku umenia vo verejnom priestore bola súčasťou otvoreného listu, ktorým sme sa obrátili v mene Slovenskej výtvarnej únie na ministra kultúry Františka Tótha.

Následne prebiehali na MK rokovania k tejto téme aj za účasti zástupcov SVÚ, komentár a predbežné znenie príslušných paragrafov sme zverejnili v Ročenke Slovenskej výtvarnej únie 2013/2014 (str. 67 až 69) – viď Príloha č. 3.

27.05.2015: Vláda SR schválila novelu stavebného zákona, ktorého súčasťou bola aj splnená úloha Ministerstva kultúry SR z programového vyhlásenia vlády - povinnosť umiestňovania umeleckých diel na novostavbách alebo na obnovených existujúcich stavbách financovaných z rozpočtu verejnej správy ako i ochrana už existujúcich umeleckých diel, ktoré sú súčasťou verejných stavieb. Zákon bol predložený do Národnej rady SR.

23.09.2015: novelu stavebného zákona minister Počiatek stiahol z rokovania NR SR.

2016 – 2018: v tomto období (napr. na zasadaní Rady vlády pre kultúru 02.10.2017 a 16.10.2018) sme opakovane predložili návrh na jednoduchú úpravu pôvodného návrhu stavebného zákona, s cieľom nadviazať na medzitým schválené doplnenie Zákona č. 284/2014 Z.z. z 11. novembra 2015, a zároveň - s cieľom zvýšenia transparentnosti a výslednej kvality pri uplatňovaní zákona, čo je jednoznačne vo verejnom záujme - sme navrhli doplniť zákon o povinnosť výberu diel na základe súťaže, najmä pri významných stavbách.

19.02.2018: zasadanie Dočasnej pracovnej skupiny na MK. Zástupca ministerstva dopravy na ňom tlmočil požiadavku zmeniť povinnosť umiestňovať umelecké dielo vo verejných stavbách len na odporúčanie. S tým sme zásadne nesúhlasili, pretože predmetná časť zákona by prakticky stratila zmysel. Na zasadaní sme predložili podrobnú 26 stranovú analýzu historického vývoja i reálneho uplatňovania obdobného zákona v iných krajinách, vrátane komentáru odborníkov zo zahraničia.

Október 2018: Analýzu sme zverejnili v publikácii *Čierne ovce umenia? Umenie a spoločnosť: mýty a fakty*. Viď Príloha č. 4.

28.6.2019: zasadanie Rady vlády pre kultúru, na ktorom sme predložili návrhy, súčasťou ktorých bolo i riešenie stavebného zákona (viď Príloha č. 5). Rada vlády pre kultúru schválila uznesenie začať sa prípravou zákona opätovne zaoberať.

13.8. 2019: z Ministerstva kultúry sme dostali informáciu, že Ministerstvo dopravy i na základe našej analýzy od svojej požiadavky ustúpilo a zákon by mal byť predložený do Národnej rady SR. Viď príloha č. 6 - Informácia odboru legislatívy MK SR

2021: v médiách sa objavujú informácie o pripravovaní stavebného zákona, odbornej verejnosti však chýbajú informácie o jeho podobe.

Príloha č. 3: K návrhu stavebného zákona

Komentár k príprave stavebného zákona, Ročenka Slovenskej výtvarnej únie 2013/2014, str. 67 - 69

Problematika výtvarného doriešenia priestorov vo verejných budovách je spojená s mnohými kontroverznými vyjadreniami, nepochopením a zredukovaním realizácii tohto druhu takmer na nulu. Dôsledkom takéhoto prístupu v uplynulých viac ako dvadsiatich rokoch bolo nielen výrazné obmedzenie možnosti výtvarných umelcov uživiť sa svojou tvorivou prácou, ale poznamenalo to i vzhl'ad verejných priestranstiev a verejných budov. Najčastejšie sa odmietavý postoj zdôvodňoval tvrdením, že systém, ktorý umožňoval výtvarné doriešenie priestorov vo verejných budovách (tzv. Hlava V), bol nezmyselným výplodom socializmu, nerozlučne spojeným s obdobím pred rokom 1989.

Takýto prístup nezodpovedá faktom: význam výtvarného doriešenia priestorov vo verejných budovách určite neobjavil socializmus. Naopak: veľká časť kultúrneho dedičstva ľudstva by bez podpory štátu nikdy nevznikla, či už je to výtvarné doriešenie architektúry v starovekom Egypte, v antickom Grécku či Ríme, Michelangelova socha Dávida vo Florencii alebo maľba v Sixtínskej kaplnke. Podpora umenia zo strany štátu či iných inštitúcií s porovnateľnou mocou a vplyvom (napr. cirkev) je spojená prakticky s celou históriou ľudskej civilizácie.

A ani súčasnosť nie je iná: v mnohých štátoch, ktoré socializmus nikdy nezažili, je povinnosť použiť určité % z celkového rozpočtu na výtvarné dotvorenie verejných priestorov samozrejmosťou, jednoznačne stanovenou zákonom (napr. Nórsko, Nemecko, Holandsko, Cyprus, Luxembursko).

Dobrou správou je:

- že návrh nového stavebného zákona výtvarné umenie opäť zobral na vedomie
- že zároveň rieši aj ochranu umeleckých diel vo verejných stavbách pri následných rekonštrukciách, takže by mohol byť prvým krokom k zastaveniu nekontrolovateľného ničenia umeleckých diel, ku ktorému dochádzalo (a ešte dochádza) v posledných desaťročiach.

Návrh zákona je pripravený, prebieha jeho pripomienkovanie. V prípade schválenia by účinnosť zákona bola otázkou (veríme) už nie rokov, ale len mesiacov. V pracovnej skupine Ministerstva kultúry k stavebnému zákonu boli zastúpení odborníci z viacerých oblastí, výtvarníci i architekti. Za SVÚ bola členkou Lýdia Jergušová -Vydarená, návrh pracovníci MK konzultovali aj s predsedom SVÚ P. Kráľom.

Uvádzame podstatné časti z 250 stranového návrhu

§ 2 Všeobecné povinnosti

(1) Orgány verejnej moci pri plnení svojich zákonných úloh sú povinné rešpektovať priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia podľa územnoplánovacej dokumentácie, dbať o vyvážený udržateľný územný rozvoj v záujme územnej súdržnosti, sociálnej súdržnosti, šetrného využívania prírodných zdrojov a iných daností územia a o ochranu prírodného a kultúrneho dedičstva. Odvetvové koncepcie ústredných orgánov štátnej

správy, programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja a koncepcie rozvoja územnej samosprávy musia byť v súlade s územnoplánovacou dokumentáciou.

(3) Ak ide o novú stavbu alebo o obnovu existujúcej stavby, ktorá je určená, aby ju užívala verejnosť, stavebník je povinný časť investičných prostriedkov z verejného rozpočtu vyčleniť a použiť na obstaranie a umiestnenie umeleckého diela v takejto stavbe; to neplatí, ak ide o líniovú stavbu.

§ 50 Projektant

(5) Projektant je povinný

g) utvárať v projektovej činnosti priestor pre umiestnenie umeleckých diel v rámci funkčných a ekonomických podmienok výstavby, najmä v stavbách určených na užívanie verejnosťou a na verejných priestranstvách.

§ 70 Ochrana kultúrneho dedičstva

(1) Ak pri uskutočňovaní stavby alebo zmeny stavby dôjde k nálezu kultúrne cenných predmetov alebo k archeologickému nálezu, stavbyvedúci je povinný ihneď prerušiť stavebné práce, urobiť opatrenia na uchovanie nálezu do jeho odborného posúdenia, nález bezodkladne ohlásiť stavebnému úradu a zaznamenať do stavebného denníka čas a okolnosti nálezu, čas jeho ohlásenia a opis urobených opatrení. Na stavbe uskutočňovanej svojpomocou je povinný nález ohlásiť a zaznamenať vlastník stavby.

(2) Ak ide o mimoriadne vzácny nález, na ktorého uchovanie, zabezpečenie alebo odvoz je potrebné dočasne alebo natrvalo zastaviť uskutočňovanie stavby, stavebný úrad rozhodne o prerušení uskutočňovania stavby na nevyhnutný čas alebo o úplnom zastavení stavby. Vlastníkovi stavby patrí za toto obmedzenie práva primeraná náhrada od vlastníka nálezu. Ak vlastníctvo nálezu pripadne štátu, primeranú náhradu poskytne pamiatkový úrad.

(3) Ak sa má stavba uskutočniť na pozemku alebo na inej stavbe, na ktorých je umiestnené umelecké dielo, projektant vyzve autora umeleckého diela, aby mu oznámil, ako navrhuje s umeleckým dielom naložiť. Ak z projektovej dokumentácie vyplýva, že umelecké dielo sa nepoužije v navrhovanej stavbe, stavebný úrad prizve do konania o umiestnenie stavby alebo do stavebného konania aj autora umeleckého diela s cieľom zabezpečiť jeho odstránenie z miesta stavby. Ak autor umeleckého diela nie je známy, jeho pobyt sa nedá zistiť, nemá záujem zúčastniť sa na konaní a ani sám nezabezpečil odstránenie umeleckého diela zo stavby alebo zo staveniska, stavebný úrad uloží stavebníkovi, aby zabezpečil odvoz a odborné uskladnenie umeleckého diela na náklady autora umeleckého diela alebo držiteľa majetkových práv k umeleckému dielu.

(4) Ak sa má v súvislosti s uskutočňovaním stavby zo staveniska alebo zo stavby odstrániť umelecké dielo, stavebník je povinný bezodkladne po právoplatnosti stavebného povolenia alebo po doručení stavebného súhlasu upovedomiť autora umeleckého diela alebo držiteľa autorských práv o predpokladanom čase odstránenia a vyzvať ho, aby na vlastné náklady odstránil a odviezol umelecké dielo zo stavby alebo staveniska. Ak autor umeleckého diela nežije a držiteľ majetkových práv k umeleckému dielu nie je známy alebo nemožno zistiť jeho pobyt, stavebník je povinný postupovať podľa odseku 3.

(5) Ak sa odstránenie umeleckého diela predpokladá už v návrhu územnoplánovacej dokumentácie, orgán územného plánovania prerokuje návrh zastavovacích podmienok v tejto

časti s autorom umeleckého diela a s vlastníkom pozemku alebo stavby, na ktorých je umiestnené. Orgán územného plánovania je povinný ich upovedomiť o schválených zastavovacích podmienkach, ktoré sa týkajú odstraňovaného umeleckého diela, do 30 dní odo dňa schválenia územnoplánovacej dokumentácie.

(6) Na účely tohto zákona sa umeleckým dielom rozumie dielo výtvarného umenia, ktoré je pevne spojené so zemou na verejnom priestranstve, alebo je pevne zabudované do stavby ako súčasť jej obalovej konštrukcie alebo ako súčasť jej interiéru v časti prístupnej verejnosti. Tento zákon sa nevzťahuje na hnutel'né diela výtvarného umenia v exteriéri a interiéri stavby, ani na umelecké diela v časti stavby neprístupnej verejnosti.

§ 159 Splnomocňovacie ustanovenie

(4) Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky po prerokovaní s Ministerstvom financií Slovenskej republiky vydá všeobecne záväzný právny predpis, v ktorom ustanoví druhy a formy umeleckých diel v stavbe a akú časť investičných prostriedkov z verejného rozpočtu je stavebník povinný vyčleniť na obstaranie a umiestnenie umeleckého diela v stavbe.

§ 162 Verejné obstarávanie

(2) Na výber najlepších riešení v oblasti architektúry, urbanizmu, stavebného inžinierstva a umeleckých diel do stavieb sa použije súťaž návrhov podľa všeobecných predpisov o verejnom obstarávaní.

Umenie vo verejnom priestore

Neraz sa stretávame s vyjadreniami typu:

Zákon, ktorý stanovuje povinnosť výtvarného dotvorenia verejných priestorov

„je nezmyselným pozostatkom socializmu“...

Je toto tvrdenie pravdivé ?

NIE, NIE JE. História štátnej podpory umenia vo verejných priestoroch je oveľa staršia: je súčasťou celej histórie ľudskej civilizácie.

1/ Niekoľko slov na úvod

2/ Stručný prehľad

- a/ od staroveku po začiatok 20. storočia
- b/ 20. storočie – Nemecko, Francúzsko, USA, Švédsko, Cyprus, Írsko
- c/ súčasnosť - Belgicko, Francúzsko, Holandsko, Švédsko, Nemecko, Taliansko, Nórsko, Austrália, USA, Luxembursko, Slovensko

3/ Podrobnejšie informácie o uplatnení zákona v praxi

- a/ Nemecko
- b/ Nórsko
- c/ Švédsko
- d/ Slovensko

4/ Poznámka na záver

5/ Dokumenty v pôvodnom znení

- a/ Nemecko
- b/ Nórsko
- c/ Švédsko

1/ NIEKOĽKO SLOV NA ÚVOD

Predtým, než si rozoberieme rôzne súvislosti umenia vo verejnom priestore podrobnejšie, zamyslime sa nad dvomi najčastejšími námietkami (ktoré sa mnohým automaticky vynoria v pamäti) proti tomu, aby bola povinnosť dotvorenia architektúry umeleckými dielami definovaná v zákone:

- takýto zákon vytvára podmienky na korupciu
- v čase, keď takýto zákon u nás platil (tzv. hlava 5), vznikli i slabé umelecké diela a diela umiestnené na nevhodných miestach.

Áno, je to pravda. Dochádzalo i ku korupcii a omylom. Položme si však zopár otázok:

- Existuje vôbec nejaká oblasť ľudskej činnosti, kde k omylom nedochádza?
- Alebo sú omyly, neúspechy a zneužitie čohokoľvek realitou nášho života (od presolenej šunky či pripáleného rezňa v reštaurácii až po straty ľudských životov pri dopravných nehodách)?

Reakcia na omyly, neúspechy či zlyhania môže mať rôzne podoby:

- plakanie nad rozliatym mliekom a resignácia (ako sa to len mohlo stať...)
- radikálne riešenia problému (spolu so špinavou vodou vylejeme z vaničky aj dieťa):
 - zakážeme autá ? (počet obetí dopravných nehôd v celosvetovom merítku predsa prevyšuje počet obetí nejednej vojny...)
 - zrušíme podporu športu ? (naši hokejisti – napriek tomu, ako veľmi sme im držali palce – zase raz prišli bez medaily, to nemôžeme nechať len tak...)
 - zrušíme podporu vedy ? (dejiny vedy predsa sprevádzajú popri skvelých objavoch aj výrazne vyššie počty omylov a slepých uličiek...)
 - zrušíme podporu zdravotníctva ? (nebudeme predsa podporovať korupčné správanie
 - vid' mnohé medializované kauzy...)
 - atď' (doplňte podľa vlastného uváženia, zoznam by mohol byť takmer nekonečný)

Alebo sa radšej poučíme z chýb a pokúsime sa hľadať riešenie, ktoré by ich vzniku mohlo účinne zabrániť?

Sme za poslednú možnosť: v otázkach umenia vo verejnom priestore riešenia, ako úspešne bojovať s korupciou a nekvalitou (ktoré sú vo veľkej miere vzájomne úplne prirodzene prepojené) vôbec nemusíme objavovať, UŽ EXISTUJÚ. Za pozornosť určite stojí spôsob, ktorý sa úspešne uplatňuje v Nemecku (pozri podrobne v časti 3 tejto kapitoly) či v Nórsku: zásadné sú profesionalita, výber prostredníctvom súťaže a transparentnosť celého procesu. Napriek tomu, že tak z hľadiska celkového objemu vynaložených finančných prostriedkov ako i počtu realizácií umeleckých diel v architektúre mnohonásobne v praxi prevyšujú to, čo by sa mohlo v tejto oblasti i pri optimistických odhadoch udiat v budúcich rokoch na Slovensku, zásadné problémy s korupciou či nekvalitou v Nemecku nemajú.

Je lepšie (a lacnejšie) poučiť sa z dobrých skúseností iných (ako si pestovať svoje vlastné chyby).

Informácie, ktoré by mohli pomôcť pri hľadaní správnych odpovedí, obsahujú nasledujúce riadky. Stručný prehľad nájdete v 2. časti. Pre tých, ktorí majú záujem o podrobnejšie informácie, je určená 3. časť. Ak by ste si chceli porovnať slovenský text s originálnymi textami, k dispozícii sú i pôvodné anglické verzie expertov zo zahraničia - priebežne pri citáciách a v 5. časti.

2/ STRUČNÝ PREHĽAD

2 / a / OD STAROVEKU PO ZAČIATOK 20. STOROČIA

Podpora umenia vo verejnom priestore zo strany štátu (nech už mal akúkoľvek podobu) je súčasťou celej histórie ľudskej civilizácie. Veľmi podstatná časť kultúrneho dedičstva ľudstva by bez podpory či priameho financovania zo strany štátu vôbec nevznikla: chrámy či pyramídy v Egypte, socha Dávida vo Florencii od Michelangela, ak máme menovať aspoň niektoré.

P.Král: Le Livre Blanc / White Book / Biela kniha, 2009

Art in public buildings is part of the whole history of human civilization. ... ancient empires, Michelangelo's paintings in the Sistine Chapel and sculpture of David, to name just a few: a very great part of the culture heritage of mankind would never have been created without support of state.

2 / b / 20. STOROČIE

Vývoj od autokratického rozhodovania smerom k obmedzovaniu výkonu štátnej moci len na to, čo zákony umožňujú, priniesol v 20.-tych a 30.-tych rokoch 20. storočia potrebu zákonnej úpravy formy podpory umenia vo verejnom priestore. Nebol to socializmus, kto zákon na podporu výtvarného dotvorenia verejných budov „vymyslel“: socializmus zákon iba prebral z krajín, kde sa tento princíp úspešne uplatnil.

Nemecko

Prax implementácie umenia vo verejných budovách má v Nemecku veľmi dlhú tradíciu. Dokonca už v čase Weimarskej republiky v dvadsiatych rokoch 20. storočia existoval zákon, týkajúci sa tejto otázky.

*The practice of implementing art in public buildings has a very long tradition in Germany. **Even at the time of the Weimar Republic in the 1920s, a law existed regarding this issue.***

Werner Schaub, IGBK Germany

Francúzsko

Myšlienka stanoviť percento z celkových nákladov stavby na umenie vo verejných budovách sa vo Francúzsku zrodila v roku 1936 a v čase rozhodnutia Parlamentu už toto pravidlo uplatňovali v USA.

The idea of a fixed percentage on art in public building was born in France in 1936, and at the time of the decision of Parliament applied percent rule already in the USA.

Pontus Raud, Swedish National Organisation for Artists – KRO

USA

Začiatkom 30-tych rokov narastajúca kríza v USA a Európe priniesla veľmi vysokú nezamestnanosť. Obzvlášť zraniteľnou skupinou boli umelci a pravidlo o povinnom percente z nákladov stavby na umenie bolo spôsobom, umožňujúcim vytvoriť pracovné miesta. Pravidlo 1% sa ukázalo ako účinné, v samotných USA vytvorilo viac ako 200 000 nových pracovných miest.

In the early 30's spreading depression across the U.S. and Europe and brought with it a very high unemployment. A particularly vulnerable group were artists and percent rule was a way to create jobs. 1% rule proved to be effective in the U.S. alone created over 200,000 new jobs.

Pontus Raud, Swedish National Organisation for Artists – KRO

Švédsko

Keď Výtvarná rada Švédska začala v roku 1937 riadiť umeleckú výzdobu štátnych budov, vláda prijala zásadné rozhodnutie - pravidlo 1%. Odvtedy sa pravidlo stalo normou, odporúčaním použiť na umelecké dotvorenie najmenej jedno percento z nákladov na verejnú výstavbu a prestavbu.

When the Swedish Arts Council started in 1937 to manage the artistic decoration of state buildings, the government made a decision in principle – 1% rule. Since then, the rule has been a benchmark recommends that at least one percent of the cost of public new construction and redevelopment should go to artistic expression.

Pontus Raud, Swedish National Organisation for Artists – KRO

Cyprus

Zákon z roku 1982 nariaďuje, aby investori pri výstavbe verejných budov venovali na podporu umenia 1% zo stavebných nákladov.

Cyprus has a law, passed in 1982, which stipulates that property developers should devote one percent of the construction cost of new buildings to support the arts.

LE LIVRE BLANC, 1re Convention Européenne des artistes des arts visuels et plastiques /THE WHITE BOOK,1st European Convention of visual and plastic artists, La Maison des Artistes, 2009

Írsko

Od roku 1997 program, financovaný 1% daňou na všetky nové stavby, umožňuje podporovať verejné umelecké projekty.

Scheme established in 1997 financed by a one percent levy on new buildings, provides mobility and training grants, and funding for prizes.

LE LIVRE BLANC, 1re Convention Européenne des artistes des arts visuels et plastiques /THE WHITE BOOK,1st European Convention of visual and plastic artists, La Maison des Artistes, 2009

2/c/ SÚČASNOSŤ

EU a svet

V súčasnosti väčšina európskych krajín zaviedla pravidlo stanovenia percenta, vrátane Belgicka, Francúzska, Holandska, Švédska, Nemecka, Taliansko, Nórska. Percentuálne pravidlo sa používa aj v Austrálii a USA, pravidlo v praxi používa viac ako 100 miest resp. štátov.

Today, most European countries have introduced „% rule“ including Belgium, France, the Netherlands, Sweden, Germany, Italy, Norway. The percentage rule is also used in Australia and the U.S. where over 100 cities or states apply the rule.

More specifically to the situation in Norway, Sweden, Germany and Slovakia - see the final part of this chapter.

Nemecko

Suma vyhradená na výtvarné umenie je:

- 1,5 % v prípade celkových stavebných nákladov nižších ako 20 miliónov Eur
- 1 % v prípade celkových stavebných nákladov 20 až 100 miliónov Eur
- 0,5 % v prípade celkových stavebných nákladov nad 100 miliónov Eur

Construction costs below 20 million euros: 1.5%

Construction costs of 20 to 100 million euros: 1.0%

Constructions costs of over 100 million euros: 0.5%

Werner Schaub, IGBK Germany

Luxembursko

V Luxembursku existuje systém daňových úľav pre súkromné spoločnosti, finančne podporujúce umenie. Pri stavbe budov, ktorých investorom je štát, sa predpokladá použitie 1 až 10% z rozpočtu na nákup umeleckých diel, ktoré budú súčasťou danej budovy. Toto opatrenie sa však vždy neuplatňuje.

In Luxemburg, private companies that support the arts are also rewarded with tax deductions. In the public sector, construction projects undertaken by the state are supposed to include a one to ten percent budget allocation for the acquisition of art works for new buildings. However, this measure is not always implemented.

LE LIVRE BLANC, 1re Convention Européenne des artistes des arts visuels et plastiques /THE WHITE BOOK,1st European Convention of visual and plastic artists, La Maison des Artistes, 2009

Slovensko

Už 27.05.2015 **Vláda SR schválila novelu stavebného zákona**, ktorého súčasťou je aj splnená úloha Ministerstva kultúry SR z programového vyhlásenia vlády - povinnosť umiestňovania umeleckých diel na novostavbách alebo na obnovených existujúcich stavbách financovaných z rozpočtu verejnej správy, ako i ochrana už existujúcich umeleckých diel, ktoré sú súčasťou verejných stavieb.

Vzhľadom na to, že novela stavebného zákona bola 23.9.2015 stiahnutá z rokovania Národnej rady SR, **navrhujeme doriešenie už pripravenej novely stavebného zákona, v súvislosti s umeleckým dielom vo verejnom priestore** (písomne som návrh predložil na zasadaní Rady vlády pre kultúru dňa 2.10.2017, kde som návrh zároveň zdôvodnil – vid' časť 3/d).

3/ UMENIE VO VEREJNOM PRIESTORE - PODROBNEJŠIE INFORMÁCIE

3 / a / Nemecko: Umenie v architektúre / Werner Schaub, BBK Germany

Prax realizácie umenia vo verejných budovách má v Nemecku veľmi dlhú tradíciu. Dokonca aj v čase Weimarskej republiky v dvadsiatych rokoch 20. storočia existoval zákon, týkajúci sa tejto otázky. Avšak analýza historického vývoja by zabiehala príliš ďaleko, najmä preto, že situácia v dvoch nemeckých štátoch sa po druhej svetovej vojne líšila. Preto sa obmedzím na dnešnú prax a na to, ako sa vyvinula.

Riadiace orgány na rôznych politických úrovniach sú nezávisle zodpovedné za umenie vo verejných budovách:

- Federálna vláda
- Bundestag / Parlament
- vlády 16 spolkových krajín
- okresy
- obce

Spolkové krajiny majú veľmi odlišné predpisy: niektoré ako Bavorsko a Bádensko-Württembersko zakladajú svoje rozhodnutia na praxi federálnej vlády. Iné spolkové krajiny ako Durínsko, Sasko-Anhaltsko a Dolné Sasko zriedka realizujú umenie vo svojich nových budovách.

Okrem toho väčšina okresov a obcí uplatňuje veľmi odlišné postupy; niektoré z nich vyvinuli veľmi dobré metódy (napr. Mníchov, Karlsruhe, Frankfurt nad Mohanom a Norimberg, ako aj veľmi malé mestá ako Singen alebo Schwetzingen a okres Rhein-Neckar).

Federálna vláda a Parlament sa riadia záväzným nariadením, ktoré nadobudlo účinnosť v roku 2005. Toto nariadenie má históriu, ktorá poukazuje na to, že silná organizácia umelcov môže byť schopná ovplyvniť politiku prostredníctvom sily presvedčovania.

V nadväznosti na rozhodnutie Spolkového snemu z roku 1994, podľa ktorého sa Berlín stal novým hlavným mestom, sme my, Federálna asociácia výtvarných umelcov (BBK), požiadali ministra Töpfera, ktorý bol zodpovedný za tento krok, o osobné stretnutie. Dokázali sme ho presvedčiť, že umenie bude musieť zohrávať dôležitú úlohu pri výstavbe všetkých ministerstiev v Berlíne, a to ako v nových budovách, tak pri rekonštrukcii existujúcich budov. Je to dobré pre kultúrny obraz Nemecka. Minister ma poveril, ako zástupcu BBK, vypracovať dokument o tom, ako by sa tento projekt mohol realizovať. Prijal môj návrh na vymenovanie poradnej rady, ktorá by vytvorila koncept pre všetky budovy federálnej vlády. Táto poradná rada, ktorá začala pracovať v roku 1995, pozostávala zo 4 umelcov a 3 umeleckých historikov. Aj ja som bol členom tejto rady. Kedykoľvek sa začalo zvažovať riešenie nejakej stavby, aj jej architekt sa stal členom rady.

Implementácia nášho konceptu trvala 6 rokov. Počas tohto obdobia bolo s jednotlivými umelcami uzatvorených 89 zmlúv v celkovej sume viac ako 19 miliónov eur. Iba v dvoch prípadoch boli zákazky zadané priamo; všetky ostatné zmluvy boli zadané prostredníctvom súťaží. Asi polovica z týchto súťaží bola propagovaná v celej Európe.

Vzhľadom na to, že časť finančných prostriedkov zvýšila, navrhol som vláde kúpiť grafiky pre priestory chodieb. BBK vytvorila výzvu na predkladanie návrhov. Zúčastniť sa mohli iba profesionálni umelci s počtom maximálne piatich diel. Všetky prihlásené diela boli vystavené v prázdnej budove po dobu 3 týždňov a zamestnanci všetkých ministerstiev si mohli vybrať diela pre svoje chodby a kancelárie: slúžili tak ako porota.

Po tejto kampani bola Umelecká poradná rada federálnej vlády rozpustená. Jej práca (a predovšetkým výsledky) získali veľké uznanie od vlády. Zverejnený bol katalóg, obsahujúci všetky vytvorené diela.

Záverečné zasadnutie poradnej rady bolo naplánované na 11. september 2001 v Reichstagu v Berlíne. Toto stretnutie sa nikdy neuskutočnilo: 3 členovia prišli, ale ostatní sa mierne oneskorili. Teroristické útoky v New Yorku náhle spôsobili poplach 1 stupňa a všetky vstupy a výstupy boli na niekoľko hodín automaticky zapečatené.

Úspešná práca tejto poradnej rady pre umenie však nezostala bez následkov. Vláda sa už presťahovala do Berlína, teraz bol za danú oblasť zodpovedný minister dopravy, výstavby a rozvoja miest. Ako zástupca BBK som s ním mal formálnu diskusiu: navrhol som, aby vymenoval výbor, ktorý by v budúcnosti radil vláde v záležitostiach týkajúcich sa umenia v architektúre, ktorý by rozvíjal pozitívne skúsenosti s Umeleckou poradnou radou federálnej vlády. Minister Tiefensee tento návrh privítal a na konci roku 2001 vymenoval "Sachverständigenrat Kunst am Bau der Bundesregierung".

Tento výbor, ktorý začal svoju činnosť v roku 2002, je zložený takto:

- 4 umelci
- 3 historici umenia
- 1 novinár pre oblasť kultúry
- 1 zástupca ministerstva výstavby
- 1 zástupca ministerstva kultúry
- 1 zástupca ministerstva obrany (pretože všetky kasárne bez výnimky zohrávajú významnú úlohu v otázke umenia v architektúre!)

- 1 zástupca Spolkového úradu pre stavebníctvo
- 1 zástupca BIMA (Spolkový úrad pre záležitosti týkajúce sa nehnuteľností)

Členom tohto výboru som od jeho založenia. Stretáva sa trikrát ročne a diskutuje o rôznych otázkach týkajúcich sa umenia v architektúre a predkladá návrhy na súťažné postupy. Od roku 2006 sa uskutočnili dvojročné diskusné workshopy zamerané na riešenie konkrétnych otázok umenia vo verejných aj súkromných budovách. Tieto podujatia sú otvorené pre verejnosť a konajú sa v rôznych mestách po celom Nemecku. Jedna alebo dve prezentácie ku konkrétnej téme a panelová diskusia, po ktorej nasleduje otvorená diskusia s publikom. Pre každú workshopovú diskusiu sa pripravuje publikácia vrátane príspevkov z publika.

Predovšetkým však rada odborníkov vypracovala **"Príručku o umení v architektúre"**.

Táto príručka v rozsahu 32 strán bola prijatá vládou. Je to nariadenie a preto je povinné ako zákon. Platí od 24. augusta 2005 v koordinácii s ministerstvom financií, ktoré garantuje financovanie projektov.

V predslove príručky je uvedené: **"... Spolkové budovy by mali ... odrážať úroveň a chápanie budovania kultúry v našej krajine a slúžiť ako národná vizitka. Umenie v architektúre je preto neoddeliteľnou súčasťou ... verejnej zodpovednosti. "**

Uvádzame najdôležitejšie aspekty príručky "Umenie v architektúre":

1/ Umenie v architektúre je povinné pre nasledujúce budovy, či už pri novostavbách alebo zmenách, renováciách atď.:

- všetky ministerstvá,
- všetky podriadené orgány,
- všetkých 242 nemeckých veľvyslanectiev na celom svete,
- všetkých viac ako 600 nemeckých škôl v zahraničí,
- všetky štátne budovy, v ktorých má federálna vláda finančný záujem (napr. všetky univerzity v Nemecku),
- všetky federálne výskumné centrá.

2/ Koľko peňazí sa musí vynaložiť na umenie v architektúre:

Výška sumy vynaloženej na umenie je odstupňovaná podľa nákladov na výstavbu; týka sa nielen budovy, ale aj "technológie na bežnej úrovni" (!):

- stavebné náklady nižšie ako 20 miliónov Eur: 1,5%
- stavebné náklady vo výške 20 až 100 miliónov Eur: 1%
- náklady na výstavbu nad 100 miliónov Eur: 0,5%

Najmä pri väčších stavebných projektoch sa zvyčajne uzatvára viacero zmlúv s rôznymi umelcami, medzi ktorých sa celková suma rozdelí.

3/ Postup výberu

Priame uzatváranie zmlúv s autormi, ako to bolo možné predtým, sa už nepredpokladá. Všetky zmluvy sa uzatvárajú výhradne na základe súťaží. Predpokladajú sa tieto typy súťaží:

- Otvorená súťaž

Otvorené súťaže sú anonymné. Porota vyberie niekoľko vizuálnych nápadov / nákresov v závislosti od rozpočtu (zvyčajne asi 10). Títo umelci sú potom pozvaní do druhého kola súťaže. Prvé kolo tejto "súťaže ideí" je otvorená pre všetkých umelcov. Účastníci nie sú finančne kompenzovaní.

Ak je umelec pozvaný do druhého kola, musí predložiť model a výkresovú dokumentáciu v mierke. Za to dostáva honorár, zvyčajne od 2 000 do 3 000 Eur. V druhom kole súťaže je určený umelec, s ktorým bude uzatvorená zmluva.

Napriek tomu, že umelci, ktorí boli pozvaní do druhého kola, sú známi, aj táto časť súťaže je anonymná, čo znamená, že porota nevie, ktorý návrh bol predložený ktorým účastníkom.

Dôležité: porota pre druhé kolo nesmie mať žiadnych porotcov, ktorí sa zúčastnili na práci poroty v prvom kole, čím sa vylúči akákoľvek možnosť zvýhodnenia.

- Súťaž s úvodným predkladaním referenčných materiálov

Postup je rovnaký ako pri otvorenej súťaži s dvomi kolami. Rozdiel je v tom, že účastníci nemusia v prvom kole predložiť nápad, svoju predstavu riešenia, ale namiesto toho predložia referenčné materiály ako katalógy alebo predchádzajúce umelecké diela v architektúre. Účasť je úplne otvorená. Druhé kolo je rovnaké, ako pri súťaži otvorených myšlienok (viď vyššie).

- Súťaž na základe pozvania:

Tento postup je v zásade rovnaký ako pri otvorenej dvojkolovej súťaži „ideí“. Nevyhlasuje sa však žiadna výzva na predkladanie návrhov, pretože porota sa dohodne na určitom počte umelcov pre prvé kolo, ktorí sú potom pozvaní priamo. Títo umelci dostávajú aj honorár za ďalší rozvoj svojho nápadu a porota, ktorá rozhoduje o udelení ceny, musí byť opäť úplne iná ako porota v prvom kole.

4/ Zverejnenie súťaží

- Všetky súťaže musia byť zverejnené stavebným úradom v časopise "Kultúrna politika", ktorý vydáva BBK, ako aj v Nemeckom federálnom vestníku.

- Súťaže pre budovy z rozpočtom od 20 miliónov Eur sú vždy inzerované na medzinárodnej úrovni. Tieto informácie sa preto poskytujú kultúrnym atašé všetkých európskych veľvyslanectiev so žiadosťou o ich zverejnenie vo svojich krajinách.

- Pri budovách, ktoré budú stáť viac ako 100 miliónov Eur, sa tieto informácie oznamujú aj veľvyslanectvám všetkých neeurópskych krajín.

Toľko k súčasnej praxi.

V súčasnosti sa pripravuje on-line prehľad, v ktorom budú všetky umelecké diela vo vládných budovách prezentované na internete, vrátane informácií o umelcoch a súťažiach. Expertná rada dohliada na prácu na tomto prehľade. Dokončenie sa predpokladá v r. 2017/2018, pretože je potrebné zahrnúť viac ako 10 000 diel.

Na záver by som chcel uviesť konkrétny príklad na ilustráciu, že hoci všetko nefunguje vždy hladko, v posledných rokoch došlo k pozitívnej zmene povedomia o význame umenia v architektúre.

„Letisko Willyho Brandta“ v Berlíne je financované spolkovými krajinami Brandenburg a Berlín, federálna vláda pokrýva iba 30%. Preto ani jeden štát nebol viazaný príručkou "Umenie v architektúre". Začlenenie umenia nebolo zabezpečené a federálna vláda bola bezmocná. BBK potom zasiahla spolu s guvernérmi oboch spolkových krajín. Diskusie ich presvedčili, že toto letisko, ktoré sa usiluje byť vstupnou bránou do sveta, nemôže zostať bez umenia. Nakoniec sa zabezpečilo 2,1 milióna Eur na umenie a konalo sa 6 súťaží.

Ako však pravdepodobne všetci viete, letisko ešte nie je dokončené. Umenie je však jeho súčasťou, a preto sa ďalšia workshopová diskusia uskutoční na tomto stavenisku.

Realisierte Kunst am Bau

Künstler
Olaf Metzel

Titel des Werkes
Noch Fragen?

Material | Technik
Aluminiumplatten,
verformt und bedruckt

Größe
680 x 520 x 340 cm

Standort
Allgemeiner Lesesaal

Realisierung
2011

Kosten
ca. 330.000 Euro

Ukážka spracovania jednotlivých diel v 270 str. publikácii *Kunst um Bau / Projekte des Bundes*, dokumentujúcej obdobie 2006 - 2013

3 / b / Nórsko / Umenie vo verejných priestoroch

Grete Marstein: Transparentné procesy, zapojenie umelca, definícia verejných priestorov

Umenie a súčasný život

- Verejný priestor je dôležitou arénou pre interakciu.
- Predpokladá sa, že komunita - obec, kraj alebo štát - majú spoločný záujem investovať do umenia ako hodnoty zvyšujúcej kvalitu života svojich občanov.

Tri aspekty práce s umením vo verejných priestoroch

- Potreba transparentných systémov týkajúcich sa výberu budov, miest, umelcov a umeleckých diel.
- Úloha výtvarných umelcov nielen ako realizátorov umeleckých diel, ale aj v procese plánovania a výberu.
- Definícia Verejných priestorov / budov. Potreba zvýšiť rozsah stavebných aktivít, ktoré budú zahrnuté do systému zo strany štátu / okresu / obce.

- Keď je v Nórsku investorom štát, na umenie sa prideli 0,5 až 1,5 % zo stavebných nákladov.
- Percento závisí hlavne od stupňa prístupnosti budovy pre verejnosť.
- Obdobne postupujú aj štátne spoločnosti, ktoré sú zodpovedné za budovanie infraštruktúry, ako sú vodné elektrárne, priehrady, cesty, mosty a letiská.
- Aj Nórska armáda postupuje obdobne.
- Obce a ostatné regionálne orgány dostanú od štátu osobitný príspevok, keď sa rozhodnú investovať do umenia vo verejných budovách.

Ako sa zabezpečuje transparentnosť

- 1/ Všetky projekty musia byť zverejnené v príslušných médiách.
- 2/ Výber poroty / komisie pre každý projekt musí prebiehať prostredníctvom transparentného procesu.
- 3/ Výzva k účasti by mala byť spravidla otvorená pre všetkých relevantných umelcov.

4/ Výsledok výberu je zverejnený.

Keď sa rozhodne o vybudovaní novej verejnej budovy, Nórska štátna agentúra pre umenie vo verejných priestoroch KORO vymenuje jedného alebo dvoch umeleckých konzultantov (v závislosti od výšky pridelenej sumy peňazí).

Vytvorí sa osobitná **umelecká komisia (AC)** pre konkrétny stavebný projekt pozostávajúca z týchto členov:

- umelecký konzultant(i)
- architekt
- majiteľ budovy
- jeden zástupca používateľov (najmä tých, ktorí tam budú pracovať)
- a v niektorých prípadoch, keď existuje iný výrazný verejný záujem: zástupca z takejto skupiny

Umeleckí konzultanti

• Úlohou konzultanta umenia je zabezpečiť umeleckú kvalitu projektu. Umelecký konzultant predsedá umeleckej komisii pre projekt a v mnohých prípadoch bude konať aj ako projektový manažér. Všetci umeleckí konzultanti musia mať príslušné profesionálne skúsenosti v oblasti umenia.

• Okrem zabezpečenia príslušnej umeleckej odbornosti vo výberovej komisii / porote, práca v komisii sa zároveň stala dôležitým zdrojom príjmov pre veľký počet umelcov.

• KORO organizuje úvodné kurzy pre tých umelcov a záujemcov s príslušnými odbornými znalosťami, ktorí môžu mať záujem o prácu umeleckých konzultantov. Tieto kurzy vysvetľujú prácu pri realizácii verejných umeleckých projektov a úlohu umeleckých konzultantov a komisii.

• KORO organizuje kurzy, workshopy a semináre pre umeleckých konzultantov. Tie sú otvorené všetkým umeleckým konzultantom, bez ohľadu na to, či sa ich mená nachádzajú v registri.

Umelecká komisia

• Za štandardných okolností je umelecká komisia vymenovaná už v čase plánovania procesu výstavby. Vždy to však neprebíha takto a často sa prijímajú rozhodnutia, ktoré ovplyvnia prácu komisie.

Umelecká komisia pripravuje **rozpočet na celý projekt**, ktorý zahŕňa:

- náklady na súťaž
- náklady na umeleckú produkciu
- riadenie projektu
- plat pre konzultanta
- dokumentáciu a sprostredkovanie

Konzultant analyzuje projekt a navrhuje komisii vhodné umiestnenie umeleckého dotvorenia a umeleckú formu riešenia.

Po rozhodnutí o týchto otázkach, umelecká komisia sa rozhodne prevažne pre jednu z troch možností výberu umelcov a umeleckého diela:

a/ Otvorená predbežná kvalifikácia

- Vytvorí sa webová stránka, kde sú k dispozícii všetky dostupné informácie o projekte.

- Zverejní sa výzva pre umelcov, ktorí majú záujem o projekt, aby zaslali životopis a umeleckú dokumentáciu.

- Konzultant prehliadne všetky súbory záujemcov a vyberie užší zoznam, ktorý bude prezentovaný umeleckej komisii.

b/ Otvorená alebo obmedzená súťaž

Umelecká komisia môže tiež rozhodnúť, že prejde priamo do súťaže s pozvanými umelcami.

- Poradca potom vyhladá vhodných umelcov a vytvorí pre výbor užší zoznam.

c/ Treťou možnosťou je osloviť len jedného konkrétneho umelca

- Často sa to robí v prípadoch, ak je rozpočet malý

Ako rozšíriť priestor pre umenie vo verejných priestoroch?

V Nórsku sme vytvorili umelecké fondy pre umenie vo verejných exteriérových priestoroch. Výsledkom môžu byť buď trvalé alebo dočasné umelecké diela.

Schéma umenia pre exteriérové verejné priestory (URO)

- URO je grantová a produkčná podporná schéma, ktorá prispieva k realizácii umeleckých projektov v exteriérových a iných priestoroch s voľným prístupom verejnosti.

- Súčasné umenie i verejné priestory sú svedkami rýchleho rozvoja. Účelom schémy je podporiť produkciu umeleckých projektov a umeleckých diel, ktoré môžu prispieť k štúdiu a ďalšiemu rozvoju všeobecného porozumenia pre potenciál umenia vo verejných priestoroch a k štúdiu spôsobu, akým môže umenie prispieť.
- Mnoho projektov podporovaných KORO je dočasných a zameriava sa na rôznorodú škálu širokej verejnosti. Zameriava sa na umelcov s projektmi, ktoré majú potenciál tvoriť súčasť verejnej diskusie, poskytovať pripomienky, kritiku alebo alternatívne perspektívy týkajúce sa relevantných sociálnych otázok, historických udalostí, porozumenia kultúry atď. Schéma URO priniesla tiež dobré príklady toho, ako môže umenie prispieť k rozvoju priestorov a miestnej identity.
- Na rozdiel od ostatných umeleckých programov KORO, projekty URO nemajú vlastníka budovy alebo verejný inštitút, ktorému je projekt pridelený a potom spravuje umelecké dielo. Vo všeobecnosti platí, že za umelecké diela, umiestnené vo verejnom priestore a iných priestoroch s prístupom verejnosti zodpovedajú umelci, kurátori a výrobcovia, často v spolupráci s inštitúciami, obcami atď. Realizáciu projektu zabezpečuje buď vlastník projektu, alebo realizácia prebieha v spolupráci vlastníka projektu a KORO.

Nórske obce a okresy

Obmedzený počet norských obcí a okresov vytvoril vlastné umelecké programy s osobitným financovaním, prideleným na umenie vo verejnom prostredí. Vytvorili tiež profesionálne systémy na realizáciu umeleckých projektov. Schopnosť preukázať význam umenia pre dizajn rôznych verejných priestorov. Prostriedky z programu KOM tiež pomáhajú financovať investície s osobitným významom pre obce. KORO v súčasnosti investuje do projektov, v ktorých umenie prispieva k mestskému rozvoju, a projektov, ktoré skúmajú a rozvíjajú vzťah medzi umením a knižnicami, keďže knižnice sú považované za významné spoločné arény pre kultúru.

Regionálne umelecké strediská poskytujú služby aj obciam a okresom v oblasti umenia pre verejný priestor.

Umelecký podporný program pre prenajaté nehnuteľnosti a staršie budovy vo vlastníctve vlády (LES)

Účelom programu LES je poskytovať umenie vládnym agentúram a inštitúciám, ktoré sa nachádzajú buď v prenajatých nehnuteľnostiach alebo vo vládných budovách postavených pred rokom 1998. Program je otvorený pre prijímanie žiadostí a každé dva roky sa koná nové kolo prideľovania prostriedkov. Medzi typmi budov a zariadení, ktoré dostali umelecké diela prostredníctvom programu, existuje veľká rozmanitosť. Rozsah sa pohybuje od významných, reprezentatívnych, prestížnych budov a moderných špecializovaných budov až po skromnejšie administratívne budovy pre všeobecné administratívne účely. Priestor pre umenie a požiadavky na umenie v týchto budovách sú rovnako rozmanité ako v iných vládných budovách.

Žiadatelia reprezentujú všetky typy verejných agentúr a inštitúcií. Umelecké projekty môžu byť zrealizované buď ako diela vytvorené pre konkrétne miesta s konkrétnym kontextom, alebo ako nákupy existujúcich umeleckých diel. Ak sú podmienky prenájmu dostatočne dlhé, schéma umožňuje aj umelecké diela, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou danej budovy.

Záver

Štyri štátne programy poskytujú širokú škálu pracovných príležitostí pre umelcov. Vzhľadom na to, že variabilita budov a rôznorodý účel budov pokrýva veľké spektrum, v tejto štruktúre je priestor pre mnoho rôznych umeleckých postupov. Okrem toho poskytuje dobré a zaujímavé pracovné príležitosti pre umelcov ako konzultantov. Dôležitým predpokladom pre udržanie verejnej a politickej dôvery a ochoty investovať do tohto druhu umeleckej produkcie je to, že je riadená transparentne.

3 /c / Význam pravidla o percente, vyhradenom pre umenie

Pontus Raud, Švédsko

Témou, ktorá sa nás vo Švédskom výbore IAA týka, je živobytie umelcov. Veríme, že pravidlo o určenom percente, vyhradenom pre umenie, je správnu možnosťou a dufáme, že viac krajín prehodnotí svoju schopnosť priniesť šancu na vytvorenie pracovných miest pre umelcov.

Pravidlo je v kultúrnej oblasti jedinečné, pretože sa vzťahuje na ekonomicky merateľný cieľ. Jedným z účelov iniciatívy bolo vytvoriť ekonomické príležitosti pre umelecký dizajn na rozvoj kultúrnych a sociálnych hodnôt spoločných verejných priestorov, hodnôt, ktoré by vytvárali v spoločnosti zmysel pre blaho a kvalitu života. Ďalším zámerom bolo pripraviť nové možnosti pre umelcov pri formovaní vizuálnej podoby priestoru, aby sa podieľali na dizajne nových biotopov, postavených pre verejnosť.

Keď Výtvarná rada Švédska začala v roku 1937 riadiť umeleckú výzdobu štátnych budov, vláda prijala zásadné rozhodnutie - pravidlo 1%. Odvtedy sa pravidlo stalo normou, odporúčaním použiť na umelecké dotvorenie najmenej jedno percento z nákladov na verejnú výstavbu a prestavbu.

Myšlienka stanoviť percento z celkových nákladov stavby na umenie vo verejných budovách sa zrodila vo Francúzsku v roku 1936, a v čase rozhodnutia Parlamentu už toto pravidlo uplatňovali v Nemecku a USA. Začiatkom 30-tych rokov narastajúca kríza v USA a Európe priniesla veľmi vysokú nezamestnanosť. Obzvlášť zraniteľnou skupinou boli umelci a pravidlo o povinnom percente z nákladov stavby na umenie bolo spôsobom, umožňujúcim vytvoriť pracovné miesta. Pravidlo 1% sa ukázalo ako účinné, v samotných USA vytvorilo viac ako 200 000 nových pracovných miest.

V súčasnosti mnoho európskych krajín zaviedlo obdobné pravidlo, vrátane Belgicka, Francúzska, Holandska, Nórska, Švédska, Nemecka, Talianska. Percentuálne pravidlo sa používa aj v Austrálii a USA, platí vo viac ako 100 mestách alebo štátoch.

Štátna výtvarná rada Švédska uplatňuje pravidlo na národnej úrovni, ale pravidlo platí aj na úrovni regionálnej a miestnej. Existujú pre to dva dôvody: po prvé, sprístupniť umenie verejnosti a esteticky obohatiť verejné priestory, po druhé, vytvoriť podmienky pre profesionálnu komunitu umelcov poskytovaním pracovných príležitostí pre výtvarných umelcov.

Viac ako polovica švédskych obcí uplatňuje pravidlo o určenom percente, vyhradenom pre umenie a väčšina regionálnych kultúrnych plánov uvádza, že s uplatňovaním pravidla počíta.

Stratégia EÚ Európa 2020 sa zameriava na vytvorenie rastu a posilnenie trhu práce a jedným z odporúčaní Európskej komisie je využiť potenciál kultúrneho sektora na dosiahnutie tohto cieľa. Pravidlo o určenom percente, vyhradenom pre umenie, sa ukázalo ako účinná stratégia rozvoja nových foriem spolupráce a pracovných príležitostí pre kreatívnych profesionálov, ako sú architekti, umelci, dizajnéri, remeselníci a ďalší odborníci, ktorí sa podieľajú na plánovaní a realizovaní v rôznych fázach procesu. Preto odporúčame, aby sa ako súčasť stratégie EÚ 2020 a nového kultúrneho programu EÚ zaviedlo pravidlo o určenom percente, vyhradenom pre umenie.

Nedávno Výbor expertov Organizácie Spojených národov pre kultúrne práva vydal prvú správu o umeleckej slobode. Správa upriamuje pozornosť na nerovnomerný vzťah umelcov s klientmi ako na problém a hrozbu slobody prejavu, zatiaľ čo stanovuje, že umelecká tvorivosť je potrebná pre fungovanie demokracie. Štáty sú povinné chrániť, obhajovať a podporovať umelcov a ich umeleckú slobodu.

Podľa správy OSN je pravdepodobné, že závislosť od financujúcich subjektov, či už verejných alebo súkromných, obmedzí slobodu umelcov. Štát by mal chrániť umelcov, nezávislé a dobré ekonomické a sociálne podmienky, hovorí Katarina Jönsson Norling, nová šéfkva Švédskej národnej organizácie pre umelcov (KRO).

Správa tiež uvádza, že štáty by mali podporovať verejný a súkromný dopyt s cieľom zvýšiť šancu umelcov, aby boli zaplatení za svoju prácu.

„Je to veľkou výzvou pre Švédsku vládu. Ak by boli výdavky na nákup súčasného umenia započítateľné na zníženie danového základu a znížilo sa DPH na umenie a knihy na šesť percent, umožnilo by to zvýšiť súkromný dopyt po umení. A posilnením implementácie pravidla 1 percenta, čo znamená, že najmenej jedno percento rozpočtu na verejnú výstavbu a rekonštrukcie bude určené na umeleckú tvorbu, získali by sme príjemnejšie prostredie a zároveň zvýšený dopyt po službách umelcov“, hovorí Katarina Jönsson Norling .

Výbor expertov OSN pre kultúrne práva poskytuje pohľad na situáciu tvorcov kultúry na celom svete. Ukazuje vzťah medzi umeleckými právami a tým, ako pomáhajú chrániť zároveň umelecké aj demokratické procesy. Dobré podmienky pre slobodnú a nezávislú tvorbu nie sú zďaleka samozrejmosťou pre všetkých a správa ukazuje, že na všetkých kontinentoch existujú ekonomické a

politické prekážky. Porušovaniu kultúrnych práv by sa mala venovať väčšia pozornosť zo strany štátov, uvádza sa v správe.

Súčasťou histórie Švédska je postoj k dodržiavaniu ľudských práv a slobôd. Na podporu spoločenstiev, ktoré prejavili záujem o túto otázku, by mal štát prispieť ďalšími zdrojmi, hovorí Johan Winge City, riaditeľ švédskych umeleckých remeselníkov a priemyselných dizajnérov (KIF).

Otázka pravidla 1% bude v Švédskej národnej organizácii (KRO) v nadchádzajúcich rokoch v centre pozornosti. KRO vyjadrila želanie vytvoriť medzinárodnú diskusiu o tomto pravidle, najmä v súvislosti s nezamestnanosťou v Európe.

3 /d / Umenie vo verejnom priestore: Slovensko / Pavol Král

Návrh na doriešenie už pripravenej novely stavebného zákona, v súvislosti s umeleckým dielom vo verejnom priestore.

Navrhujeme:

1/ otvoriť otázku, kedy a v akej podobe bude novela stavebného zákona predložená na rokovanie NR SR,

2/ keďže už došlo k odkladu pri schvaľovaní novely stavebného zákona, zväziť možné úpravy:

a/ s cieľom zvýšiť garanciu odbornosti pri uplatňovaní stavebného zákona pre oblasť výtvarného umenia a vzhľadom na v súčasnosti už platný zákon o evidencii profesionálnych umelcov navrhujeme naviazať príslušnú časť v stavebnom zákone na evidenciu profesionálnych umelcov,

b/ s cieľom zvýšiť transparentnosť pri uplatňovaní stavebného zákona pre oblasť výtvarného umenia, zlepšiť predpoklady pre čo najkvalitnejšie výsledky a zároveň podporiť tvorivú diskusiu a rozšírenie okruhu autorov tvoriacich v danej oblasti, navrhujeme doplniť zákon o povinnosť výberu diel na základe súťaže, najmä pri významných stavbách.

Na vysvetlenie k bodu „b“: keď sme sa v pracovnej skupine MK v roku 2015 začali zaoberať prípravou vykonávacích predpisov k zákonu, narazili sme na problém: v návrhu zákona princíp transparentnej súťaže nebol zahrnutý a ako sme boli informovaní, z právneho hľadiska vykonávacie predpisy nemôžu ísť nad rámec zákona.

Príkladom môže byť uplatňovanie zákona v Nemecku, kde majú so zákonom veľmi dobré skúsenosti. Aspoň stručne príklad z roku 2017 - rekonštrukcia „the Berlin Palace as the Humboldt Forum“ (Awarding authority, competition coordination and management: Federal Office for Building and Regional Planning (BBR), Division A2, Strasse des 17. Juni 112, 10623 Berlin, Germany) – základné **podmienky súťaže na výtvarné dotvorenie architektúry:**

- súťaž bola vyhlásená ako dvojkoľová a anonymná
- povolená bola účasť profesionálnych umelcov a umeleckých skupín z Nemecka i zahraničia

- účasť v 1. kole bola bez nároku na honorár
- do 2. kola porota vybrala 20 návrhov: autori dostali možnosť dopracovať návrhy v súlade s odporúčaniami poroty
- za účasť v 2. kole mal každý autor nárok na honorár 2 000 Eur
- v záujme odstránenia možnosti osobných prepojení porota pre 2. kolo zvykne byť v Nemecku obmenená

Medzi umelcami narastajú obavy, aký bude osud tohoto zákona, najmä preto, že sa s ním v médiách neraz spájajú negatívne, nepravdivé či nekompetentné vyjadrenia. Dovoľte mi preto uviesť 3 argumenty v prospech zákona podporujúceho umenie vo verejnom priestore.

1/ Umenie nemá za úlohu verejný priestor „zdobiť“: má za úlohu dať mu ľudský rozmer, v najlepších prípadoch dať mu dokonca zmysel. A nemusí ísť iba o diela Michelangela, ako napr. socha Dávida vo Florencii či jeho maľby v Sixtínskej kaplnke v Ríme. Dovoľte aspoň 2 príklady zo Slovenska.

a/ Múzeum SNP v Banskej Bystrici: socha výrazného predstaviteľa slovenského sochárstva Jozefa Jankoviča, priam „narvaná“ do priestoru medzi dve časti objektu, vtlačá celému objektu výrazný obsah, silou expresívneho výrazu približuje tragédiu obetí povstania, pripravuje návštevníka v emotívnej rovine na fakty, ktoré nájde v samotnom múzeu. A má šancu osloviť aj tých, ktorí do múzea ani nevkročia.

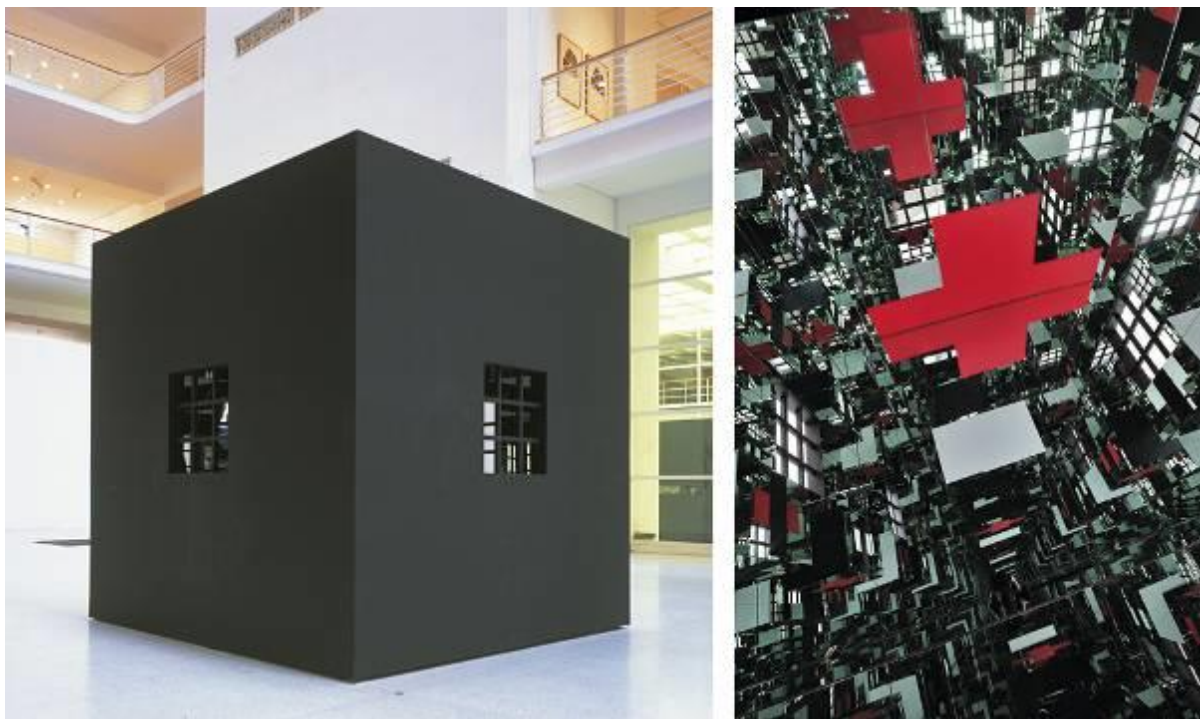

Socha Jozefa Jankoviča, Múzeum SNP, Banská Bystrica

b/ Len 4 dni pred zasadanim Rady vlády pre kultúru bol v septembri 2017 vo vestibule UK v Bratislave, za prítomnosti podpredsedu Európskej komisie Maroša Ševčoviča, sprístupnený objekt Ruda Sikora, ďalšieho výrazného predstaviteľa slovenského umenia. Jeho dielo Väzenie pre Maleviča nám tlmočí silný odkaz: **človeka síce možno uväzniť, ale zobrať mu jeho vnútornú slobodu možné nie je.**

Je chybou, ak sa takéto diela vystavujú len v galériách či múzeách, namiesto toho, aby boli súčasťou verejného priestoru. Jeden z najuznávanejších slovenských sochárov Jozef Jankovič dostal príležitosť aj vo verejnom priestore v Paríži, v štvrti Défense, medzi najvýznamnejšími sochármi sveta. A na Slovensku? Pred Nežnou revolúciou ho len trpeli a jeho dielo z Banskej Bystrice odstránili, po Nežnej revolúcii príležitosť nedostal (a už ani nedostane – pred niekoľkými mesiacmi nás definitívne opustil) – naopak, jeho diela sa z verejných priestorov odstraňovali (aspoň že došlo k vráteniu jeho vyššie spomenutého súsošia na pôvodné miesto, opäť sa stalo súčasťou Múzea SNP).

Nie každý sa doma dostane do kontaktu s umením, nie každý vstúpi do galérie, múzea či koncertnej siene. Vo verejnom priestore sa však pohybujeme všetci. Ak umenie a kultúra chýba aj tam, rast nekultúrnosti medzi ľuďmi nemôže byť prevrapením.

Rudo Sikora: Väzenie pre Maleviča, 2004/2006 – pohľad na objekt a pohľad dovnútra objektu

2/ Zákon podporujúci umenie vo verejnom priestore sa neraz nesprávne interpretuje ako „nezmyselný produkt socializmu“. Nie je to však pravda: socializmus zákon nevymyslel, iba ho prebral z iných vyspelých krajín.

Len málokto vie, že zákon existoval už v 20.- tých rokoch vo Weimarskej republike, v ťažkých časoch pred nástupom fašizmu, že v r. 1936 sa dostal do legislatívy vo Francúzsku, následne do Škandinávskych krajín i do USA. V súčasnosti právnu úpravu, ktorá stanovuje povinnosť použiť určitú časť z rozpočtu verejných stavieb na ich umelecké dotvorenie, obsahuje legislatíva mnohých vyspelých krajín a bez spochybňovania sa v praxi úspešne využíva. Zákon väčšinou určuje 1 až 2 % z nákladov, v Holandsku je rozpätie 1 až 10 %. Slovenský návrh sa pohyboval na spodnej hranici.

Ešte jedna poznámka k vyjadreniam typu „nezmyselný produkt socializmu“: **podpora umenia vo verejnom priestore je spojená s celou históriou ľudskej civilizácie, bez nej by značná časť kultúrneho dedičstva ľudstva vôbec nevznikla.** Na rozdiel od staroveku či absolutistických vládcov však demokratické vlády môžu robiť len to, čo im zákon umožňuje: preto potreba prijať zákony podporujúce umenie vo verejnom priestore vznikla až v 20. storočí.

3/ Nesprávne sa neraz interpretuje aj ekonomický dopad uvedeného opatrenia v praxi.

Dovoľte jeden príklad: na vznik textu piesne, ktorá môže byť roky na špičke hitparád, stačí schopnému autorovi v ideálnom prípade možno 15 minút, obrúsok v kaviarni a pero požičané od servírky (neberte to prosím ako zľahčovanie či znevažovanie, len ako ilustráciu neraz veľmi špecifických podmienok v rôznych oblastiach umenia). Diela vo verejnom priestore sú však takmer vždy náročné na realizáciu, materiál, vyžadujú množstvo hodín práce. Nevyhnutné náklady môžu pohltiť 80 – 90 % rozpočtu (napr. v prípade bronzovej sochy ide nielen o vytvorenie návrhu, treba počítať aj so značnými nákladmi na vytvorenie modelu, nákup bronzu, odlatie sochy, jej remeselné dopracovanie, transport, osadenie za pomoci ťažkej techniky a pod). Väčšina z rozpočtu tak neraz skončí v oblasti mimo umenia: umenie pôsobí ako katalyzátor a má priamy vplyv na tvorbu pracovných miest. Jeden príklad: v USA nie v dobrých časoch, ale počas ťažkého obdobia po veľkej hospodárskej kríze v 30.- tých rokoch zavedenie zákona o podpore umenia v architektúre pomohlo vytvoriť 200 000 pracovných miest.

Rudo Sikora: Väzenie pre Maleviča, 2004/2006 – pohľad dovnútra

4/ K umeniu vo verejnom priestore - poznámka na záver

Pri odbornej diskusii k pripravovanému zákonu o umení v stavbe zaznela aj otázka, či namiesto stanovenia povinnosti by nemalo byť umenie vo verejnom priestore len odporúčané: veď čo ak sa niekto spýta, prečo sa namiesto umeleckého dotvorenia nemocnice radšej peniaze neinvestovali do kúpy röntgenu?

Moja odpoveď bola a je jednoznačná: s takýmto riešením by som mal zásadný problém, znamenalo by to vrátiť sa po rokoch prípravy zákona (ktorý Vláda SR schválila už 27.5.2015) na bod „nula“. Zvyk je železná košeľa, po 3 desaťročiach takmer neexistencie umenia vo verejných priestoroch sa tam bez zásadného impulzu nevráti. Nakoniec, ani teraz nie je umenie výslovne zakázané, v praxi však projekt, pri ktorom architekt ako s prirodzenou súčasťou architektúry počíta aj s umeleckým dielom, pri mechanickom porovnávaní ceny ako takmer jediného kritéria automaticky zo súťaže vypadáva.

Skúsme si vyššie uvedenú otázku analyzovať: áno, môže sa vyskytnúť a treba s ňou počítať.

(Vyskytujú sa aj absurdnejšie názory: v rámci diskusie na blogu, ktorej som bol svedkom, jeden z diskutujúcich sebavedome vysvetlil svetu aj celému vesmíru, že on ešte nikdy nepočul žiadny vecný argument, prečo by bolo treba platiť dane. Mal by ich platiť len ten, kto sa tak dobrovoľne rozhodne, pretože chce využívať verejné služby! Ak si to rozmeníme na drobné: on sám, aby sa dôsledne vyhol využitiu verejnej služby, zrejme ešte pred svojim narodením prejavil vôľu nenarodiť sa v nemocnici, ale radšej niekde na lúke; v nasledujúcich mesiacoch odmietol očkovanie a lekárske prehliadky, odmietol, aby ho v kočíku vozili po verejných chodníkoch, odmietol vzdelávanie v škole, nikdy nevstúpil na žiadnu cestu ani nepoužil prostriedok verejnej dopravy, vždy zavrel oči, ak išiel okolo kultúrnej pamiatky postavenej a udržiavanej z verejných zdrojov, atď...)

Uvádžam to na porovnanie: otázka „umelecké dielo alebo röntgen“ znie oproti tomu oveľa rozumnejšie. Ak by sme ju však akceptovali ako relevantný argument, logicky by sme museli následne čeliť aj mnohým iným otázkam: prečo prispievame z verejných zdrojov na filharmóniu, divadlá, galérie, múzeá (vrátane národných „erbových“ inštitúcií), na tvorbu filmov, knižnice, folklórne súbory, na opravu hradov, zámkov, historických centier miest? Všetko je tiež „len“ kultúra. A ak by sme pripustili, že to všetko je zbytočné, nebolo by zbytočné aj Ministerstvo kultúry?

Áno, bez toho všetkého by sa dalo zaobísť. Rovnako ako takmer bez všetkého, čo nás obklopuje. Na prežitie predsa človek potrebuje veľmi málo – dýchať, piť a jesť: bez dýchania vydrží len niekoľko minút, bez tekutín len niekoľko dní, bez jedla maximálne niekoľko desiatok dní, popritom ešte potrebuje podriemkať. A ak chce človek prežiť ako druh, musí sa ešte rozmnožovať. Bodka. Už nič viac.

Koľkí z nás by sa s takýmto riešením uspokojili? Pri návrate ľudstva do jaskýň by zrejme nebol jediným problémom fakt, že mamuty už vyhynuli...

Na úvodnú otázku však existuje aj iná odpoveď: akceptovanie faktu, že produkcia a dosahovanie zisku nie sú jediným zmyslom života. Áno, sú dôležité, ale pre rozvoj spoločnosti sú

nemenej dôležité aj iné priority, ktoré síce nezaručujú okamžitú návratnosť, ale ich nedocenenie by mohlo byť pre spoločnosť veľmi drahé:

- vzdelanie: návratnosť sa neprejaví skôr ako po 10 či 20 rokoch (a mnohí napriek všetkému aj tak skončia na drogách či v krimináli)

- zdravie: zanedbanie prevencie sa niekedy prejaví až po desaťročiach, dôsledky však môžu byť fatálne

- ochrana životného prostredia: nie je lacná, ale zatiaľ nemáme žiadnu náhradnú planétu Zem, kam by sme sa odsťahovali, ak zničíme tú súčasnú

- kultúra: áno, určite sem patrí i kultúra. Jedinec síce nepocíti predsmrtné kŕče už pri prvom kontakte s nekultúrnosťou, ale ak sa preruší kontinuita kultúry, návrat k nej môže byť veľmi komplikovaný. A spoločnosť bez kultúry je – rovnako ako spoločnosť bez zdravia, bez vzdelania či bez vyváženého prístupu k životnému prostrediu – spoločnosťou bez budúcnosti.

Pretože kultúra a umenie:

- robia život krajším, lepším, bohatším, rozvíjajú emocionálnu stránku života, čím tvoria protiváhu proti tlaku konzumu, efektivity a zisku

- majú zároveň aj ekonomický rozmer, tvoria pracovné miesta a prispievajú na tvorbu HDP viac ako mnohé priemyselné odvetvia

V Nemecku, Nórsku, Švédsku, Francúzsku a v mnohých ďalších krajinách si už otázku „umelecké dielo alebo röntgen?“ zodpovedali. Vedia, že **POTREBUJEME JEDNO I DRUHÉ.**

Rok 2018 je rokom kultúrneho dedičstva ľudstva. Možno je vhodný čas pripomenúť si, že každé jedno dielo, ktoré tvorí súčasť kultúrneho dedičstva ľudstva, vzniklo ako súčasné umenie svojej doby.

5/ Texty od expertov zo zahraničia v pôvodnom znení

5 / a / Art in architecture in Germany

Werner Schaub, BBK Germany

The practice of implementing art in public buildings has a very long tradition in Germany. Even at the time of the Weimar Republic in the 1920s, a law existed regarding this issue. However, speaking about the historical development today would be going too far, especially since the situation in the two German states differed after World War II.

I will therefore limit myself to today's practice and how it has evolved.

Governing bodies of various political levels are independently responsible for art in public buildings:

- The federal government
- The Bundestag/Parliament
- The governments of the 16 states
- The districts
- The municipalities

The federal states have very different regulations: some states such as Bavaria and Baden-Württemberg base their decisions on the practice of the federal government. Other federal states such as Thuringia, Saxony-Anhalt, and Lower Saxony rarely implement art in their new buildings.

Furthermore, most districts and municipalities apply very different practices; some of them have developed very good methods (e.g., Munich, Karlsruhe, Frankfurt am Main, and Nuremberg, as well as very small towns such as Singen or Schwetzingen, and the Rhein-Neckar district).

The federal government and the Parliament have been following a binding regulation that came into force in 2005. This regulation has a history which shows that a strong artist organization may be able to influence policy through the power of persuasion:

Following the 1994 Bundestag decision that Berlin was to become the new capital, we, the Federal Association of Visual Artists (BBK), asked Minister Töpfer, who was responsible for the move, for a personal meeting. We were able to convince him that art would have to play an important role in the construction of all the ministries in Berlin, both in new buildings and in the renovation of existing buildings. This is good for the cultural image of Germany. The minister commissioned me, as a BBK representative, to draft a paper on how this project could be implemented. He accepted my proposal to appoint an advisory council that would develop a concept for all federal government buildings. This advisory council, which began its work in 1995, consisted of 4 artists and 3 art historians. I was also a member of this council. Whenever a building came under advisement, its architect also became a member of the council.

The implementation of our concept took 6 years. During this period, 89 contracts were awarded to individual artists for a total of more than 19 million euros. Only in two cases were commissions awarded directly; all other contracts were awarded through competitions. About half of these competitions were advertised throughout Europe.

Since there was some money left over, I proposed to the government to buy prints for the hallways. The BBK created a call for proposals in which only professional artists could participate with up to 5 works each. All submitted works were exhibited in an empty building for 3 weeks and the staff of all ministries were able to select works for their hallways and offices and thus served as the jury.

After this campaign, the Art Advisory Council of the federal government was disbanded. Its work (and, above all, the results) received high praise from the government, and a catalog containing all works created was published.

A final meeting of the advisory council was scheduled for September 11, 2001, at the Reichstag in Berlin. This meeting was never held: 3 of the members had already arrived, but the others had been slightly delayed. Suddenly, the attacks in New York triggered Alert Level 1, and all entries and exits were automatically sealed for several hours.

The successful work of this art advisory council was not without consequences: the government had already moved to Berlin; now the Minister of Transport, Building and Urban Development was in charge. As a representative of the BBK, I had a formal discussion with him and suggested to appoint a committee that would advise the government on matters regarding art in architecture in the future, building on the positive experience involving the Art Advisory Council. Minister Tiefensee welcomed this proposal and appointed the "Sachverständigenrat Kunst am Bau der Bundesregierung" at the end of 2001.

This committee, which began its work in 2002, is composed as follows:

- 4 artists
- 3 art historians
- 1 cultural journalist
- 1 representative of the Ministry of Construction
- 1 representative of the Ministry of Culture
- 1 representative of the Ministry of Defense (because all barracks feature art in architecture without exception!)
- 1 representative of the Federal Office for Construction
- 1 representative of BIMA (Federal Office for Real Estate Affairs)

I have been a member of this committee since its establishment. It meets 3 times a year and discusses various questions about art in architecture and submits proposals on competition procedures. Since 2006, biannual workshop discussions

have taken place which are designed to address specific questions about art in public as well as private buildings. These events are open to the public and held in various cities throughout Germany. One or two presentations about the specific subject matter and a panel discussion are followed by an open discussion with the audience. A publication is produced for every workshop discussion, including the contributions from the audience.

Above all, however, the council of experts developed an "Art in Architecture Guide."

This guide has been accepted by the government. It is a regulation, and therefore is as mandatory as a law. It has been in effect since August 24, 2005 in coordination with the Ministry of Finance, which guarantees its funding.

The guide's preface states:

"... Federal buildings should ... reflect the level and understanding of building culture in our country and serve as a national calling card. Art in architecture is therefore an integral part ... of public responsibility."

The following are the most important aspects of the "Art in Architecture Guide":

1. It is mandatory for the following buildings, whether they be newly constructed or altered, renovated, etc.:

- All ministries
- All subordinate authorities
- All 242 German embassies around the world
- All of the more than 600 German schools abroad
- All state buildings in which the federal government has a financial interest (e.g., all universities in Germany)
- All federal research centers.

2. How much money must be spent on art in architecture:

The amount of the sum spent on art is graded according to the cost of construction. This applies not only to the building shell but also the "usual level of technology" (!):

- Construction costs below 20 million euros: 1.5%
- Construction costs of 20 to 100 million euros: 1%
- Construction costs of over 100 million euros: 0.5%

Especially with larger building projects, several contracts are usually awarded to different artists between whom the available sum is divided.

3. Selection procedure:

Direct awards, as they were previously possible, are no longer envisaged. All contracts are awarded exclusively through competitions. The following types of competitions are foreseen:

- Open competition:
Open competitions are anonymous. The jury selects several of the received visual ideas/sketches, depending on the budget (usually about 10). These artists are then invited to the second phase of the competition. The first phase of this "ideas competition" is open to all artists. Participants are not compensated. If an artist is invited to the second phase, he/she will have to submit a model and scale drawings. For this, he/she receives a fee, usually between 2000 and 3000 euros. During this phase of the competition, the artist who will be awarded the contract is determined. Although the artists who were invited to the second phase are known, even this phase is anonymous, meaning the jury does not know which design was submitted by which participant. Important: the jury for the second phase may not contain any jurors who served on the jury for the first phase, thus excluding any possibility of favoritism.
- Competition with prior application procedure:
The procedure is the same as that for the open ideas competition in two phases. The difference is that participants do not have to submit an idea during the first phase but instead submit reference materials such as catalogs or previous works of art in architecture.

Participation is completely open. The second phase equals that of the open ideas competition.

- Competition by invitation:

In principle, this procedure is also a competition consisting of two phases. However, there is no call for proposals, since the jury agrees on a specific number of artists in the first phase who are then invited directly. These artists also receive a fee for the further development of their idea and the jury, who decide on the award, must again be completely different from the jury during the first phase.

4. Publication of competitions

- All competitions must be announced by the building authority in the journal "kultur politik" published by the BBK as well as in the German Federal Gazette.
- The competitions for buildings starting at 20 million euros are all advertised internationally. Therefore, this information is provided to the cultural attachés of all European embassies with the request to publish it in their respective countries.
- For buildings that will cost more than 100 million euros, this information is also communicated to the embassies of all non-European countries.

So much for the current practice.

An online overview is currently being developed in which all works of art in government buildings will be presented on the Internet, including information about the artists and competitions. The council of experts supervises the work on this overview. Completion will take another two years, since more than 10,000 works must be covered.

Finally, I would like to provide a concrete example to show that although everything does not always work smoothly, there has been a positive change of consciousness in recent years.

"Willy Brandt Airport" in Berlin is funded by the states of Brandenburg and Berlin; the federal government only covers 30%. Therefore, neither state felt bound by the Guide; the inclusion of art was not provided for and the federal government was powerless. The BBK then intervened with the governors of both federal states. Discussions convinced them that this airport in particular, which aspires to be a gateway to the world, cannot do without art. In the end, 2.1 million euros were available for art and 6 competitions were held.

As you probably all know, the airport is far from finished.

The art is, however, and therefore the next workshop discussion will take place at this construction site.

5 / b / "Art in public spaces" / Transparent processes, the involvement of the artist, definition of public spaces / Grete Marstein, Norway

Art and contemporary life

- The public space is an important arena for interaction
- The presumption is that the community - municipality, county or state, have a common interest in investing in art as a value for the quality of life for their citizens

I will here focus on three aspects of the work with art in public spaces:

- The need of transparent systems concerning choice of buildings, places, artists and artworks
- The role of the visual artists, not only as executer of the artworks, but also in the planning and selection process.
- The definition Public spaces/ buildings. The need to increase the kind of building activities by the State/County/Municipality that will be included in the system.

I will use examples from Norway when I discuss these three aspects:

In Norway:

- When the state is building, 0,5 to 1,5% of building costs is allocated to art.
- The percentage will mainly depend on the degree of public access to the building.
- In addition state companies, that are responsible for infrastructure buildings; such as waterpower stations, dams, roads, bridges and airports , have agreements to do the same
- The Norwegian Military Forces has also such an agreement
- a municipality and other regional authorities will receive an extra economic contribution from the state when they chose to invests in art in public buildings

How to ensure transparency?

- 1 All projects has to be published in relevant Medias
- 2 The selection of the jury/committee on each project has to be chosen through an open process
- 3 As a rule there should be an open invitation to all relevant artists to submit their documentation of interest
- 4 The result of the selection is public

In Norway:

When a decision to build a new public building is madeThe Norwegian state agency for art in public spaces KORO will appoint one or two art consultants (Depending on the amount of money allocated).

A special **Art committee**(AC) for that specific building project will be established consisting of :

- The art consultant(s)
- The architect
- The owner of the building
- One representing the users (mainly those who will work there)
- And in some cases where there are other strong public interest: someone from that group

Art consultants

- The role of the art consultant is to ensure the artistic quality of the project. The art consultant chairs the art committee for the project and in many cases will also act as project manager. All art consultants must have relevant professional backgrounds in the arts.
- In addition to ensure that there is relevant art competence in the selection committee/jury, this has also become an important income source for a large number of artists.
- KORO arranges introductory courses for artists and others with relevant professional expertise who may be interested in working as art consultants. These courses explain the work involved in realizing public art projects and the role of art consultants and committees.
- KORO arranges courses, ideas workshops and seminars for art consultants. These are open to all art consultants, whether or not their names appear on the register.

The Art committee

- When everything works well the AC will be appointed when the building still is in its planning process.
- However this is not always so, and often decisions are already made that will influence the work of the committee

The AC will make a budget for the whole project. This will include:

- Competition costs
- The cost of art production

- The management of the project
- Salary to the consultant
- Documentation and mediation

The consultant will analyse the project and propose places for art and suggest art forms for the committee.

When this is decided the AC will have mainly three ways to select artists and artworks:

1/ An open prequalification:

- A WEB page is made where all available info about the project is available
- A call for artists, that are interested in the project, to send in their CV and art documentation, is published
- The consultant will look through all these files and select a shortlist to presented to the AC

2/ An open or a limited competition

The AC can also decide to go straight to a competition with invited artists

- The consultant will then search for relevant artist and make a shortlist for the committee

3/ A third option is to invite one specific artist for the work

- This is often done when the budget is small

How to enlarge the scope for art in public spaces?

In Norway we have also established art funds for art in public outdoor spaces. This may result in both permanent art works and temporary art works

Art scheme for outdoor public spaces (URO)

- URO is a grant and production support scheme that makes a contribution towards the realisation of art projects in outdoor spaces and other areas for free public access.
- Both contemporary art and public spaces are witnessing rapid development. The purpose of the scheme is to promote production of art projects and works of art that can contribute towards the study and further development of the general understanding of the potential of art in public spaces and how the art can make a contribution.
- A number of the projects supported by KORO are provisional and target a widely diverse general public. There is a focus on artists with projects that have the potential to form part of public discourse and debate, providing comments, critique or alternative perspectives on relevant social issues, historic events, the understanding of culture, etc. The URO scheme has also produced good examples of how art can make a contribution towards the development of spaces and local identities
- As opposed to KORO's other art schemes, the URO projects do not have a building owner or public institute that is allocated and shall manage a work of art. Generally, it is the artists, curators and producers who are responsible for the works of art allocated to public spaces and other areas for public access, often in cooperation with institutes, municipalities, etc. Project execution is provided either by the project owner or as a cooperation between the project owner and KORO

Norwegian municipalities and counties

A limited number of Norwegian municipalities and counties have established their own art schemes with specific funding allocated to art in public environments. They have also established professional systems for execution of art projects. capacity to display the importance of art for the design of various public spaces. Funds from the KOM scheme shall also help finance investments of particular relevance and interest for the municipalities. KORO is currently investing in projects where art contributes to urban development, and projects that explore and develop the relationship between art and libraries, as libraries are deemed to be significant common arenas for culture.

Regional art centres also provide services to municipalities and counties within the field of art in public spaces.

Art scheme for rented properties and older buildings owned by the government (LES)

The purpose of the LES scheme is to provide art to governmental agencies and institutes that are either housed in rented properties or in government buildings built prior to 1998. The scheme is open for applications and holds a new round of allocations every two years. There is a wide diversity among the types of buildings and facilities that have received works of art via the scheme. They range from major, representative, prestigious buildings and advanced, specialised buildings to more modest office buildings for general administrative purposes. The space for art and requirements for art in these buildings is just as diverse as in other government buildings.

Applicants represent all types of public agencies and institutes. The art projects can be completed either as location-specific assignments produced for a specific context, or as purchases of existing works of art. When the terms of rental are sufficiently long term, the scheme also allows for works of art that are integral to the actual building in question.

Conclusions

All in all these four state run schemes provide a vast range of working opportunities for artists. As the variations of buildings and the purpose of the buildings cover a large spectre a lot of different art practices are invited to work in this structure. In addition it provides good and interesting working possibilities for artists as consultants.

An important point to maintain the public and politicians willingness to trust and invest in art in this kind of art production is that it is governed by transparency.

5 / c / 1% rule / Pontus Raud, Sweden

The topic that concerns us in the Swedish IAA COMMITTEE is the artists' livelihoods. We believe that the 1% rule is a possibility and we hope that more countries would revise their ability to bring about a chance at several jobs for artists.

1% is unique in the cultural field because it refers to an economically measurable goal. One purpose of the initiative was to create economic opportunities for the artistic design develop cultural and social values of the society's common public spaces, values that would create a sense of well-being and quality of life. Another intention was to prepare new opportunities for artists in the visual and shape the area to participate in the design of their new habitats, which was owned and built for the public.

When the Swedish Arts Council started, in 1937 to manage the artistic decoration of state buildings, the government made a decision in principle – 1% rule. Since then, the rule has been a benchmark recommends that at least one percent of the cost of public new construction and redevelopment should go to artistic expression.

The idea of a fixed percentage of public space in the building was born in France in 1936, and at the time of the decision of Parliament applied percent rule already in Germany and the USA. In the early 30's spreading depression across the U.S. and Europe and brought with it a very high unemployment. A particularly vulnerable group were artists and percent rule was a way to create jobs. 1% rule proved to be effective in the U.S. alone created over 200,000 new jobs. Today, most European countries have introduced 1% rule including Belgium, France, the Netherlands, Norway and Sweden, and Germany and Italy have introduced 2%. The percentage rule is also used in Australia and the U.S. where over 100 cities or states apply the rule.

In Sweden, the State Art Council for the official conformation at the national level, but the percentage rule applies also to regional and municipal level. Motive has been two. First, to make art accessible to the public and aesthetically enrich public spaces. Secondly, to create the conditions for a professional artist community by providing employment opportunities for Visual Artists.

More than half of Sweden's municipalities apply percent rule and most regional cultural plan mentions that it will work for percent rule applies.

EU strategy Europe 2020 aims to create growth and strengthen the labor market, and one of the EU Commission's recommendations is to make use of the cultural sector's potential to achieve this goal. Enprocentsregeln have as described above proved to be an effective strategy for the development of new forms of collaboration and jobs for creative professionals such as architects, artists, designers, crafts people and designers, and other professionals involved in the planning and building process in its various stages. We therefore recommend that the percent rule is introduced as part of

the EU 2020 Strategy and the EU's new cultural program.

Recently, the United Nations Committee of Experts on Cultural Rights, the first report on artistic freedom. The report draws attention to artists uneven relationship with its clients as a problem and a threat to freedom of expression, while it determines that artistic creativity is necessary for functioning democracies. States are obliged to protect, defend and support the artists and their artistic freedom.

- UN report shows that a dependence on funders, both public and private, are likely to restrict the artists' freedom. The state should protect artists, independent and good economic and social conditions, says Katarina Jönsson Norling, new director for Swedish National Organisation for artists (KRO).

The report also states that States should encourage public and private demand in order to increase the artists' ability to get paid for their work.

- There are great challenges for the Swedish government. Making the purchase of contemporary art deductible and lower VAT art to six percent, or VAT on books would increase the private demand for art. And by strengthening the implementation of percent rule, which means that at least one percent of the budget for public construction and renovations will be placed on artistic creation, we would get both more pleasant environments and increased demand for artists' services, says Katarina Jönsson Norling.

UN Committee of Experts on Cultural Rights provides a view of culture creators situation worldwide. It shows the relationships between artistic rights and how they help to protect both artistic and democratic processes. Good conditions for a free and independent creation is far from obvious to all, and the report shows that there are economic and political obstacles on all continents. Violations of cultural rights should be given more attention by States, the report states, and one way is to support safe havens for artists.

- Sweden has a history of standing up for human rights and freedom. To support the communities that have shown interest in the question should the state contribute additional resources, says Johan Winge City, director of Swedish Craftsmen and Industrial Designers (KIF).

The issue of the 1% rule will be in focus for the Swedish National Organisation (KRO) the forthcoming years. KRO have expressed a wish to create an international discussion about the 1% rule, especially within the background of the enormous unemployment in Europe.

SLOVENSKÁ KOALÍCIA PRE KULTÚRNU DIVERZITU

SLOVAK COALITION FOR CULTURAL DIVERSITY

Dostojevského rad 2, 811 09 Bratislava, Slovak republic • Phone: +421 915 713 314 +421 905 815 333

V Bratislave dňa 20. júna 2019

Vážená pani
Eubica Laššáková
Ministerka kultúry Slovenskej republiky

Vec: **Návrh k bodu č. 3 - zasadanie Rady vlády pre kultúru dňa 28.6.2019:
otvoriť diskusiu MK s odbornou verejnosťou o možných riešeniach roky
odsúvaných problémov**

Aj keď chápeme, že problémov v kultúre i v spoločnosti nie je málo a vyriešiť všetky naraz nie je možné, neraz nevieme vysvetliť umelcom, ktorých v Rade vlády pre kultúru zastupujeme, ne/činnosť Ministerstva kultúry pri riešení problémov,

- ktorých riešenie žiadame a v mene umelcov navrhujeme **i viac ako 13 rokov**,
- pri ktorých sa dá domnievať, že **dochádza k reálnej diskriminácii umelcov**,
- pri ktorých **riešenie je už takmer na dosah**,
- pri ktorých **už dokonca existujú zásadné rozhodnutia MK SR resp. Vlády SR**,
- pri ktorých po úspešnom začiatku **niekoľkoročná nečinnosť znehodnocuje a spochybňuje i to, čo sa už dosiahlo**,
- či pri ktorých **riešenie ani nevyžaduje finančné prostriedky z verejných zdrojov**.

Podceňovanie významu kultúry a z toho vyplývajúce neriešenie jej problémov má hlbšie korene. Chceme zdôrazniť, že samotná komunikácia s odbornou verejnosťou je prvým krokom, ale nestačí, ak na ňu nenadväzujú racionálne riešenia v praxi.

Je naozaj prekvapením, že nespokojnosť umelcov na Slovensku narastá? Dovoľte stručne aspoň na niekoľkých príkladoch v nasledujúcej časti vysvetliť, o čom hovoríme.

S úctou

Pavol Kráľ
Predseda Slovenskej koalície pre kultúrnu diverzitu

A/ Riešenie právneho a sociálneho postavenia umelcov na Slovensku (v nadväznosti na Odporúčanie UNESCO z roku 1980 / Recommendation concerning the Status of the Artist)

- **K podstate problému:** umelec je ešte stále na Slovensku posudzovaný rovnako ako podnikateľ (živnostník, SZČO a pod), hoci sa charakterom svojej práce zásadne odlišujú (ako konštatuje v čl. 4, par. 4 aj Dohovor UNESCO z r. 2005, ktorý Slovensko ratifikovalo). Keďže do roku 2015 pojem „umelec“ v legislatíve neexistoval, problematické až nemožné bolo prijatie adresných opatrení, zameraných na umelcov, ktoré by adekvátne zohľadňovali špecifický charakter ich práce. Preto bolo nutné ako prvý krok vyriešiť otázku „kto“, nasledovať malo „čo“, čiže konkrétne opatrenia na zlepšenie sociálneho postavenia umelcov, ktoré by nadväzovali na schválené doplnenie Zákona č. 284/2014 Z.z. a dali by mu tak praktický zmysel, ako bolo uvedené aj v dôvodovej správe k návrhu tejto úpravy.
- **11. november 2015** - po cca 20 rokoch diskusií i príprav a cca 4 rokoch intenzívnej práce aj za účasti zástupcov odbornej verejnosti schválila NR SR na návrh MK SR doplnenie Zákona č. 284/2014 Z.z. o Fonde na podporu umenia, ktoré bolo (definovaním profesionálnych umelcov a zavedením ich evidencie) prvým krokom v rámci koncepcie na riešenie sociálneho postavenia umelcov – štatútu umelca.
- **Hoci od schválenia v NR SR uplynuli už takmer 4 roky, doteraz sa nepodarilo to najpodstatnejšie:** do dnešného dňa nebolo – napriek predloženým konkrétnym návrhom – prijaté **ani jedno opatrenie**, ktoré by využilo potenciál zákona na riešenie problémov, dovtedy ťažko riešiteľných či takmer neriešiteľných. **Schválenie doplnenia zákona tak stále zostáva len v polohe formálnej deklarácie, bez akéhokoľvek pozitívneho dopadu na reálny život umelcov.**

Dva príklady návrhov, ktoré by nadväzovali na schválené doplnenie Zákona č. 284/2014 Z.z. a dali by mu praktický zmysel tým, že by vyriešili konkrétne problémy umelcov.

a/ **Návrh, aby výdavky na nákup umeleckých diel boli akceptované na zníženie daňového základu** je príkladom, ako sa dal v duchu koncepcie štatútu umelca vyriešiť problém diskriminácie výtvarných umelcov, problém dovtedy takmer neriešiteľný: minimalizuje (resp. umožňuje odstrániť) riziko zneužívania (ktoré bolo podľa neoficiálnych vyjadrení vždy hlavným dôvodom proti riešeniu tohto problému), ponúka alternatívu, ktorá môže účinne nahradiť povinné posudzovanie každého jedného umeleckého diela komisiou (prax uplatňovaná do roku 1989 je už dnes nepredstaviteľná a nerealizovateľná) a hoci je pre výtvarné umenie toto riešenie kľúčové, nepredpokladá výdavky zo štátneho rozpočtu.

Je dôvod hovoriť o DISKRIMINÁCIÍ, o nerovnakom prístupe štátu? Zopár faktov:

- o **Majú umelci v porovnaní so živnostníkmi z hľadiska daňovo-odvodového zaťaženia a iných povinných platieb nejaké výhody či privilégia? NIE, žiadne neexistujú.**
- o **Majú naopak nevýhody? ÁNO:**
 - 1/ Umelci sú jedinou skupinou občanov, ktorá má v porovnaní so všetkými ostatnými jednu povinnosť navyše: zo svojich príjmov povinne odvádza 2% do fondov, a to z príjmu brutto, čo môže v konkrétnych prípadoch znamenať ďalšie zaťaženie až do výšky cca 50% z výšky dane.
 - 2/ Výtvarní umelci sú znevýhodnení aj tým, že oproti produktu väčšiny živnostníkov náklady na získanie ich produktu – umeleckého diela – nie sú akceptované na zníženie daňového základu. Prečo je umenie z daňového hľadiska posudzované rovnako ako spotreba alkoholu??? Ťažko nájsť argument na „ospravedlnenie“ diskriminačného prístupu k výtvarnému umeniu: **neakceptovateľná prezumpcia skupinovej viny? Trest pre všetkých výtvarných umelcov na základe predpokladu, že každý výtvarný umelec je potenciálny daňový podvodník?**
 - Existuje ešte nejaká iná skupina občanov, ktorej štát upiera právo, bežne uplatňované pre ostatných občanov??

Dôsledky tohto diskriminačného opatrenia:

- pre výtvarných umelcov výrazné zníženie možnosti užiť sa svojou tvorivou prácou,
- dlhodobý živoriaci trh s umením, rozpad siete predajní diel výtvarného umenia,
- vytrácanie sa výtvarného umenia zo života spoločnosti,
- v konečnom dôsledku znížený daňový príjem štátu.

Je problém riešiteľný? ÁNO, je: koncept pripravený v mene umelcov existuje už roky, navyše jeho realizácia nepredpokladá výdavky z verejných prostriedkov.

Doterajší výsledok? Čísla na porovnanie (a zamyslenie):

- **13 rokov** a zopár mesiacov už uplynulo od 6. februára 2006, kedy Slovenská výtvarná únia otvoreným listom požiadala ministra kultúry Františka Tótha o riešenie tohto problému. V nasledujúcich rokoch bol návrh vrátane konceptu paragrafového znenia predkladaný a pripomínaný znovu a znovu (napr. na zasadaniach Rady vlády pre kultúru dňa 2.10.2017 a 16.10.2018, v októbri 2018 sme návrh zverejnili v publikácii *Čierne ovce umenia? Umenie a spoločnosť: mýty a fakty*).
- **0 (slovom NULA):** napriek tomu, že s mnohými predstaviteľmi MK sme o návrhu hovorili a neraz sme sa po vysvetlení podstaty návrhu stretávali s pozitívnou reakciou (dokonca si riešenie tohto problému MK zaradilo medzi svoje úlohy na obdobie 2018 - 2020), počet nám doručených akýchkoľvek konkrétnych vyjadrení k návrhu, analýz či kritických pripomienok zo strany MK, počet zvolaných pracovných zasadaní za účasti predkladateľov návrhu a odborníkov MK **je za celé obdobie vyše 13 rokov nulový.**

b/ Návrh zákona o umení v architektúre mohol byť vyriešený relatívne veľmi jednoducho:

- Na rozdiel od predchádzajúceho návrhu o tomto zákone odborná diskusia zástupcov umelcov s MK prebehla: už pred rokom 2015 a následne i vo februári 2018 sa návrhom zaoberala pracovná skupina MK.
- 27.05.2015 Vláda SR schválila novelu stavebného zákona, ktorého súčasťou je aj splnená úloha Ministerstva kultúry SR z programového vyhlásenia vlády - povinnosť umiestňovania umeleckých diel na novostavbách alebo na obnovených existujúcich stavbách financovaných z rozpočtu verejnej správy ako i ochrana už existujúcich umeleckých diel, ktoré sú súčasťou verejných stavieb.
- V nasledujúcom období sme opakovane predložili návrh na jednoduchú úpravu pôvodného návrhu stavebného zákona, s cieľom nadviazať na medzitým schválené doplnenie Zákona č. 284/2014 Z.z. z 11. novembra 2015, a zároveň - s cieľom zvýšenia transparentnosti a výslednej kvality pri uplatňovaní zákona, čo je jednoznačne vo verejnom záujme - sme navrhli doplniť zákon o povinnosť výberu diel na základe súťaže, najmä pri významných stavbách.

Doterajší výsledok? Čísla na porovnanie (a zamyslenie):

- **13 rokov** a zopár mesiacov uplynulo od 6. februára 2006, keď sme v už spomenutom otvorenom liste v mene Slovenskej výtvarnej únie požiadali ministra kultúry Františka Tótha o riešenie aj tohto problému, a v nasledujúcich rokoch sme návrh predkladali a pripomínali znovu a znovu (v poslednom období napr. Rade vlády pre kultúru 2.10.2017 a 16.10.2018, podrobnú 26 stranovú analýzu vrátane komentáru odborníkov zo zahraničia sme predložili na zasadaní pracovnej skupiny na MK dňa 19. februára 2018 a následne sme ju v októbri 2018 aj zverejnili v publikácii *Čierne ovce umenia? Umenie a spoločnosť: mýty a fakty*).
- **Viac ako 4 roky uplynuli od schválenia návrhu zákona Vládou SR.**
- **0 (slovom NULA):** Výsledok dlhoročného úsilia je stále **NULOVÝ**, zákon – na rozdiel od úspešnej praxe v mnohých krajinách - dodnes nebol (po stiahnutí z NR SR v septembri 2015)

predložený Národnej rade SR na schválenie (či už ako súčasť komplexného stavebného zákona, alebo ako samostatná novela na riešenie problému, v ktorom sa už dosiahla zásadná zhoda).

B/ Koncept medzinárodného odporúčania UNESCO.

Na základe schválenia už spomenutého zákona dňa 11. novembra 2015 sa ponúkala ojedinelá možnosť predložiť slovenský návrh na medzinárodné odporúčanie UNESCO k štatútu umelca, vychádzajúci z našej širokej medzinárodnej analýzy a postavený na princípoch slovenského zákona: pripravili sme ho preto v mene odbornej verejnosti ihneď po schválení predmetného zákona v NR SR. Cieľom iniciatívy bolo pokúsiť sa dostať návrh do programu Medzivládneho výboru UNESCO, možno už najbližšieho zasadania (v decembri 2015) a spropagovať tak pozitívny výsledok dosiahnutý na Slovensku, ktorý následne umožní v nadväzujúcich opatreniach riešenie konkrétnych problémov sociálneho postavenia umelcov. Ako vyplynulo z neformálnej písomnej komunikácie s Danielle Cliche, tajomníčkou Dohovoru UNESCO v Paríži, podmienkou na zaradenie do programu bolo, aby bol návrh oficiálne predložený delegáciou SR (a teda odsúhlasený MK). To sa však doteraz nestalo (resp. nemáme o tom žiadne aktuálne informácie), napriek tomu, že ambíciou návrhu nebolo prekročiť rámec zákona schváleného na Slovensku.

Ak boli akékoľvek nejasnosti, výhrady či pripomienky, bolo dosť času ich vecne riešiť v rámci konečnej verzie i v jej anglickom znení. Na takúto diskusiu sme boli – a stále sme - kedykoľvek pripravení.

Slovenský návrh k téme Štatútu umelca, ktorou sa UNESCO dlhodobo zaoberá, by mal samozrejme oveľa väčšiu váhu i šancu na schválenie, keby sme zároveň vedeli doložiť aspoň jedným či dvomi nadväzujúcimi zákonmi jeho **praktický prínos v reálnom živote** (čo bolo jeho cieľom, ako bolo uvedené aj v dôvodovej správe na Slovensku schváleného zákona). Opakovane sme predkladali návrhy riešenia takýchto zákonov i so zdôvodnením. A možností bolo samozrejme aj viac. Ako sme už uviedli vyššie, výsledok je zatiaľ NULOVÝ.

Pozadie neúspechu, nevyužitia šance pozitívne zviditeľniť Slovensko. Čísla na porovnanie (a zamyslenie):

- **3 dni stačili** zástupcom umelcov na prípravu konceptu medzinárodného odporúčania UNESCO i so zdôvodnením v rozsahu 8 strán v anglickom jazyku (v novembri 2015, ihneď po schválení doplnenia Zákona č. 284/2014 Z.z. v Národnej rade SR),
- **27 minút stačilo** Danielle Cliche, tajomníčke Dohovoru UNESCO o podpore a ochrane rôznorodosti kultúrnych vyjadrení, UNESCO, Paríž (dôležitý Dohovor UNESCO z r. 2005 ratifikovalo už cca 145 štátov vrátane Slovenska) na písomnú reakciu na náš návrh; komunikáciu v rozsahu 6 mailov sme zvládli v priebehu 2 hodín a 45 minút (posledné slovo Danielle Cliche, keď sme si ujasnili ďalší postup, bolo: „Great!“),
- **3,5 roka nestačilo** Ministerstvu kultúry SR na vecnú konzultáciu s autormi návrhu k prípadným nejasnostiam či alternatívam a na doriešenie oficiálneho postoja, či už zamietavého (bolo by dosť prekvapujúce, ak by malo MK SR výhrady k podstate návrhu, ktorý nemal ambíciu prekročiť rámec zákona, ktorý to isté ministerstvo predložilo Národnej rade SR a ktorý bol len niekoľko dní predtým Národnou radou SR schválený...) alebo súhlasného, hoci aj s výhradami (čo by umožnilo poveriť odborný tím definitívnym dokončením, čiže úlohou preveriť každé slovo, prepracovať, doplniť či skrátiť znenie návrhu, sprievodného zdôvodnenia i anglického prekladu).

Napriek predpokladom, napriek sľubne rozbehnutému procesu (a množstvu práce v predchádzajúcich rokoch tak zo strany občianskej spoločnosti, ako aj MK) sme možnosť, ktorú sme mali v rámci prvého zastúpenia Slovenska v Medzivládnom výbore UNESCO (jún 2015 – jún 2019) v rámci prerokovávanej témy Štatút umelca dňa 6. júna 2019 v Paríži na pozitívne zviditeľnenie Slovenska nevyužili.

Ak by sa podarilo v praxi preukázať úspešnosť slovenského riešenia schválením dlho odkladaných nadväzujúcich zákonov, je na kompetentných, aby následne posúdili, či sa pokúsiť o úspech s adekvátnym a aktualizovaným slovenským návrhom odporúčania UNESCO aj na medzinárodnom poli. V prípade racionálneho, konštruktívneho prístupu zo strany MK je táto možnosť ešte stále otvorená (oneskorene, ale predsa). Prvoradá je samozrejme riešiť problémy doma. Z našej strany nikdy nechýbala vôľa konštruktívne sa na tom podieľať.

V Bratislave dňa 1. júla 2021

Titl.

Ministerstvo kultúry SR

Vec: Odpoveď na reakciu MK zo dňa 30.6.2021 k našemu listu Dve otázky

v súvislosti s medializáciou prípravy stavebného zákona zo dňa 24.5. 2021

.... ďakujeme za Vašu obširnu odpoveď na naše otázky v súvislosti s prípravou nového zákona o výstavbe. S viacerými komentármi, ktoré pomenúvajú súčasný platný stav, súhlasíme. Zároveň však musíme aj veľmi jednoznačne oponovať voči stanovisku Ministerstva kultúry, ktoré v podstate rezignovalo na aktívnejšie presadzovanie záujmov kultúry v dvoch nižšie uvedených témach pri príprave zákona o výstavbe. Dovoľte nám uviesť niekoľko dôvodov.

1/ Ochrana kultúrneho dedičstva: zastavenie ničenia existujúcich umeleckých diel v stavbách

Formulácia, ktorú uvádzate (...*vlastník alebo iný užívateľ veci, prostredníctvom ktorej je dielo vyjadrené, nie je povinný udržiavať túto vec a predchádzať strate, poškodeniu alebo zničeniu tejto veci ... K základným právam vyplývajúcim z vlastníctva veci totiž patrí aj právo vec zničiť...*) má v prípade súkromných vlastníkov a najmä fyzických osôb svoju logiku z dvoch dôvodov:

a/ zákon, ktorý by bol postavený opačne (stanovoval by nejakú povinnosť či zákaz) by nebol vykonateľný (neexistuje evidencia umeleckých diel v súkromnom vlastníctve ani neexistuje reálna možnosť kontroly dodržiavania povinnosti či zákazov),

b/ súkromní vlastníci / fyzické osoby sú v značnej miere prirodzene motivované chrániť a neníčiť umelecké diela, ktoré vlastnia, a to z viacerých možných dôvodov (napr.: na získanie umeleckého diela vynaložili vlastné finančné prostriedky, prípadne aj počítajú s nárastom jeho hodnoty, alebo je to dedičstvo spojené s rodinným „príbehom“, umelecké dielo môže byť vnímané ako symbol spoločenskej prestíže, motívom môže byť aj cieľavedomé zberateľstvo, a pod).

Iná je situácia v oboch bodoch pri verejných stavbách:

a/ počet verejných stavieb je obmedzený, preto adekvátne právna úprava stanovujúca povinnosti pre tých, ktorí ich vo verejnom záujme spravujú JE VYKONATEĽNÁ A KONTROLOVATEĽNÁ (v prípade verejných stavieb napr. – *nadväzujúc na Vami uvedenú formuláciu - v zmysle: „...vlastník alebo iný užívateľ veci, prostredníctvom ktorej je dielo vyjadrené, JE povinný udržiavať túto vec a predchádzať strate, poškodeniu alebo zničeniu tejto veci“*)

b/ správcovia verejných stavieb (resp. štatutári organizácií, ktoré majú verejné stavby v užívaní) na rozdiel od skutočných vlastníkov NIE SÚ MOTIVOVANÍ CHRÁNIŤ A NENIČIŤ UMELECKÉ DIELA, ktoré len DOČASNE (počas svojho funkčného obdobia) majú na starosti, a to z viacerých možných dôvodov (napr.: na získanie umeleckého diela oni osobne nemuseli vynaložiť žiadne finančné prostriedky – použili sa prostriedky z verejných zdrojov (čo jednotlivca až tak „nebolí“), prípadný nárast jeho hodnoty na nich nemá žiadny dopad, ani to nemôže byť dedičstvo spojené s rodinným „príbehom“, alebo umelecké dielo nevnímajú ako symbol spoločenskej prestíže, nie sú motivovaní prispievať k udržiavaniu či dokonca rozširovaniu zbierky umeleckých diel svojej organizácie, a pod); pripušte aj to, že v mnohých prípadoch problematike umeleckých diel a ich hodnote vôbec nerozumejú (a nemôžeme im to ani vyčítať, takáto znalosť sa pri obsadzovaní predmetných pozícií prirodzene nepožaduje) a pri rozhodovaní majú iné priority, za ktoré sú reálne aj hodnotení: preto môžu z nevedomosti – hoci aj s dobrým úmyslom – spôsobiť veľké škody (česť výnimkám, určite existujú aj pozitívne príklady). Sme presvedčení, že stanovenie pravidiel na ochranu takéhoto majetku (umeleckých diel, nadobudnutých z verejných zdrojov, ktoré sú vo vlastníctve štátu, verejnoprávnych inštitúcií a pod) je nielen možné, ale že je priam povinnosťou štátu stanoviť vo verejnom záujme pre prípad verejných stavieb pravidlá, s cieľom zabrániť nenahraditeľným stratám na verejnom majetku: pripravovaný nový zákon o výstavbe je tou najvhodnejšou možnosťou. Zložitejšia je situácia ochrany umeleckých diel, ktoré sú síce v súkromnom vlastníctve, ale sú zároveň súčasťou verejného priestoru.

2/ Vytvorenie podmienok pre realizovanie umeleckých diel v nových verejných stavbách (resp. v širšom zmysle vo verejnom priestore)

K tejto otázke, o ktorej na Ministerstve kultúry pri príprave nového zákona o výstavbe prebiehala diskusia s odbornou verejnosťou už druhé desaťročie a výsledkom spolupráce MK s Ministerstvom dopravy boli aj konkrétne výstupy, však nie je vo Vašej odpovedi žiadna zmienka. Ponúka sa len jedno možné vysvetlenie: MK na dosiahnuté výsledky zrejme rezignovalo.

Pripomeňme si, že veľká časť kultúrneho dedičstva ľudstva by bez podpory štátu nikdy nevznikla, či už je to výtvarné doriešenie architektúry v starovekom Egypte, v antickom Grécku či Ríme, Michelangelova socha Dávida vo Florencii alebo maľba v Sixtínskej kaplnke. Podpora umenia zo strany štátu či iných inštitúcií s porovnateľnou mocou a vplyvom (napr. cirkev) je spojená prakticky s celou históriou ľudskej civilizácie.

A ani súčasnosť nie je iná: v mnohých štátoch je povinnosť použiť určité % z celkového rozpočtu na výtvarné dotvorenie verejných priestorov samozrejmosťou, jednoznačne stanovenou zákonom.

Porovnajme si pasívny postoj Ministerstva kultúry SR s jasne definovaným stanoviskom vlády v Nemecku, v krajine, kde má podpora umenia vo verejných budovách veľmi dlhú tradíciu (dokonca už v čase Weimarskej republiky v dvadsiatych rokoch 20. storočia existoval zákon, týkajúci sa tejto otázky):

"Spolkové budovy by mali ... odrážať úroveň a pochopenie pre rozvíjanie kultúry v našej krajine, slúžiť ako národná vizitka. Umenie v architektúre je preto neoddeliteľnou súčasťou ... verejnej zodpovednosti."

Citát je z dokumentu "Príručka o umení v architektúre", ktorý v Nemecku ako manuál k uplatňovaniu zákona schválila vláda (v prípade záujmu ju radi Ministerstvu kultúry poskytneme). Platí od 24. augusta 2005 v koordinácii s ministerstvom financií, ktoré garantuje financovanie projektov. Takmer rovnako dlhý čas – od 6. februára 2006 – sme osobne zapojení do úsilia dosiahnuť adekvátnu právnu úpravu na Slovensku, neraz s pochopením odborných pracovníkov a predstaviteľov MK, doteraz však s nulovým výsledkom v praxi zrejme z jednoduchého dôvodu: po každej zmene vlády začíname diskusiu opäť od nuly...

Pripomeňme si, že každé jedno dielo, ktoré tvorí súčasť kultúrneho dedičstva ľudstva, vzniklo ako súčasť umenia svojej doby. Na Slovensku, na rozdiel od iných krajín, na súčasné umenie radšej rezignujeme?

Záver:

Chceme zdôrazniť, že naše vyjadrenia nie sú súčasťou koalíčno-opozičného súperenia. Nielen preto, že SVÚ je (v súlade so svojimi stanovami) apolitická organizácia, ale najmä z principiálnych a vecných dôvodov: súčasné umenie, rovnako ako hudba Beethovena, divadelné hry Shakespeara či Hviezdoslavova poézia sa nestávajú pri zmenách zloženia vládnej koalície automaticky ani lepšími, ani horšími. Kultúra má snáď najlepšie predpoklady na hľadanie konsenzu naprieč politickým spektrom: potrebuje dlhodobé riešenia, nie začínanie od nuly po každej zmene vlády.

Naším cieľom je prispieť k riešeniam a pomenovať problémy, nie znevažovať. Systematicky robíme len to, čo vždy: otvorene a neraz kriticky sme sa vyjadrovali počas každej vlády za posledné desaťročia (vieme to aj preukázať), ale zároveň sme vždy podporovali adekvátne vecné riešenia, dlhodobo sme konštruktívne spolupracovali s MK v jeho odborných poradných orgánoch, pripravovali sme analýzy, návrhy a vecné pripomienky.

Problém umenia v architektúre ani problém jeho ochrany nie je vykonštruovaný, je už roky realitou (napríklad v podobe vyburaného okienka pre výdaj stravy uprostred znehodnoteného umeleckého diela – mozaiky, zaplatenej z verejných zdrojov...). Prostredie, v ktorom žijeme, spoločnosť nepochybne ovplyvňuje. Môže vychovávať a kultivovať, ale aj vulgarizovať, k čomu svojim dielom prispieva aj priebežné zanikanie umeleckých diel vo verejnom priestore, len ojedinele vznik nových, s „kompenzáciou“ umenia najmä v podobe agresívneho vizuálneho smogu (reklamné plochy útočiacie na nás zo všetkých strán neraz slabomyselnými duchovnými „perlami“ typu „Čo je krásne na Vianociach? JEDLO“ – foto z 15.12.2020):

Veríme, že ešte stále je priestor na zváženie adekvátnych riešení, aby sa tak dlho pripravovaný nový zákon o výstavbe nestal z pohľadu kultúry len ďalšou nevyužitou príležitosťou na odstránenie notoricky známych a dávno pomenovaných problémov, s dlhodobým negatívnym dopadom na rozvoj kultúry na Slovensku. Zatiaľ musíme, žiaľ, konštatovať, že postoj MK tak v otázke ničenia existujúcich umeleckých diel v stavbách, ako aj v otázke začlenenia umeleckých diel ako prirodzenej súčasť novobudovaných verejných priestorov nie je oproti minulosti príslubom posunu ani len o malý krok dopredu. Naopak, znamená rezignáciu, ústup od riešení opakovane prediskutovaných s odbornou verejnosťou, riešení, na ktorých sa už dokonca dosiahla zhoda. Je to krok smerujúci o desaťročia dozadu, na východiskovú pozíciu. Na nulu.

Áno, nový zákon o výstavbe je veľmi náročný, nie náhodou sa o ňom diskutuje už toľko rokov. Ale vyššie uvedené problémy môže pomôcť riešiť cca 1 strana textu z tých 100 či viac. Podstata

návrhov je pripravená. Ak sa nevyužije tento okamih, keď zákon je už na stole (a zdá sa, že je vôľa konečne ho doriešiť), šanca znovu otvárať ten istý zákon je v najbližších rokoch (desaťročiach?) prakticky nulová.

Áno, kultúra i jej ochrana niečo stojí. Z tohto pohľadu sa úzko ekonomicky či technokraticky zameraný prístup dá pochopiť. Ale kultúra zároveň niečo spoločnosti aj poskytuje. Mnohé štúdie dokazujú, že investície do kultúry sa spoločnosti vracajú viacnásobne. Nielen v ekonomickej rovine: jej prínos k zdravému a udržateľnému rozvoju spoločnosti sa v zásade už ani nespochybňuje. Iba v praktickom prístupe to neraz zlyháva. Ak neurobíme nič, ak sa neozveme, aby sa v postoji tých, ktorí rozhodujú o osude Slovenska, neudomácnilo presvedčenie, že kultúru (ani tých cca 220 000 ľudí pracujúcich podľa publikovaných údajov v kultúre) v podstate nepotrebujeme, ak mlčky prejdeme „zakonzervovanie“ postupnej likvidácie výtvarného umenia (popri umení vo verejnom priestore je rovnako dlho odkladaným a neriešeným aj tzv. sponzorský zákon, ktorý by mohol naštartovať prakticky neexistujúci trh s umením: po opätovnom začiatku odbornej diskusie k už pripravenému návrhu v polovici júla 2020 - napriek príslubu rokovania zo strany MK - vládne už 12. mesiac ticho...), ani nechceme domýšľať, kto ďalší by mohol byť na rade... Divadlá? Galérie? Hudba? Literatúra? Je množstvo možností, ktoré sa priam ponúkajú na preukázanie prvoplánovej úspory (potrebujeme erbové kultúrne inštitúcie - Slovenské národné divadlo, Slovenská národná galéria, Slovenská filharmónia a iné? – zoznam sa dá ľubovoľne doplniť či variovať) ... A nakoniec, ako prirodzený a logický dôsledok vytlačania kultúry na okraj spoločnosti, zrušilo by sa aj samotné Ministerstvo kultúry? (... a posledný nech zhasne...)

Pripomeňme si slová, ktoré sú súčasťou vizuálu MK SR a ktorými sa končí i Váš mail:

KULTÚRA A SLOVENSKO DOBRÝ NÁPAD

Kto iný, ak nie Ministerstvo kultúry, by mal ten DOBRÝ NÁPAD presadzovať, a to pri každej príležitosti, ktorá sa naskytne?

Vôbec si pritom nemyslíme, že ministerstvo a jeho odborní pracovníci (s mnohými – vrátane Vás osobne - sme mali česť roky spolupracovať a vieme, že im na kultúre naozaj záleží) sú vnútorne stotožnení s prípadnou modifikáciou vízie na verziu

KULTÚRA A SLOVENSKO NIE JE DOBRÝ NÁPAD...

Sme v tom na jednej lodi. Skúsme s tým teda niečo urobiť. My sme pripravení, urobíme všetko, čo je v našich silách.

S úctou

V mene Slovenskej výtvarnej únie

Akad. mal. Pavol Kráľ, predseda